

4

Algemene Financiële Beschouwingen

Algemene Financiële Beschouwingen

Aan de orde zijn de **Algemene Financiële Beschouwingen**, en de behandeling van:

- **de brief van de minister van Financiën d.d. 16 september 2025 inzake de Nota over de toestand van 's Rijks financiën (36800);**
- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) en de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2026 (36800-IX);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van het Belastingplan 2025 in verband met het behoud van het verlaagde btw-tarief op cultuur, media en sport en een beperking van de jaarlijkse indexerende van een aantal bedragen die gelden voor de inkomstenbelasting of de loonbelasting door middel van het beperkt toepassen van de tabelcorrectiefactor (Wet behoud verlaagd btw-tarief op cultuur, media en sport) (36814).**

De voorzitter:

Ik heropen. Aan de orde zijn de Algemene Financiële Beschouwingen, inclusief de begroting Financiën (36800-IXB) en de begrotingsstaat Nationale Schuld (36800-IXA). Een hartelijk woord van welkom aan de minister en de staatssecretaris van Financiën. Fijn dat u bij ons bent, niet alleen vandaag, maar ook morgen. Vandaag doen wij alleen maar de eerste termijn van de Kamer, dus u heeft een redelijk passieve dag. Geniet ervan, zou ik zeggen.

We hebben twaalf sprekers van de zijde van de Kamer. Ik stel voor dat we acht interrupties per persoon doen in deze termijn.

De (algemene) beraadslaging wordt geopend.

De voorzitter:

De eerste spreker van vandaag staat al te trappelen van ongeduld. Ik geef graag het woord aan de heer Tony van Dijk. Hij heeft 25 minuten spreektijd. Dat is niet gering, maar het mag ook korter, meneer Van Dijk.

De heer **Tony van Dijk** (PVV):
Ik doe m'n best.

Voorzitter, dank u wel. Een bijzonder welkom aan staatssecretaris Heijnen, en natuurlijk aan minister Heinen. Heijnen en Heinen in vak K: hoe leuk wil je het hebben?

Voorzitter. We praten vandaag over de Miljoenennota. Dit zijn de tweede Algemene Financiële Beschouwingen van deze minister van Financiën, en wellicht de laatste. Gelet op het demissionaire karakter van het kabinet bespreken we vandaag een beleidsarme begroting. Deze minister past op de winkel. Het enige wat hij nog voor elkaar heeft gekregen, is het verlengen van de korting op de brandstofaccijns. Het is niet zo dat nu de benzine goedkoper wordt, zeg ik tegen de mensen thuis, want de prijs blijft natuurlijk gewoon hetzelfde en belachelijk hoog, maar deze minister

heeft voorkomen dat een liter benzine nog 26 cent duurder wordt. Laat u dus niet blij maken met deze dode mus.

Maar diezelfde mus kost de belastingbetaler 1,7 miljard euro, en de dekking van dit cadeautje is uiterst dubieus. Het geld wordt pas in de toekomst opgehaald. Dit betekent een lastenverzwaring in latere jaren, van 135 miljoen volgens de Raad van State. Deze minister roomt namelijk voor twee jaar een of andere Europese CO₂-belasting af, de

CBAM, voor 450 miljoen. Wat er daarna gebeurt met deze Europese belasting, weet hij nog niet. Mijn eerste vraag is dan ook: moeten we dat geld in de jaren daarna dan allemaal afdragen aan Brussel of mogen we dat houden? Wat betekent deze CBAM voor onze inflatie? Als we namelijk invoerrechten gaan heffen voor producten van buiten de Europese Unie, worden die natuurlijk duurder.

Ook speelt deze minister balletje-balletje met de beloofde korting op de energiebelasting, waardoor huishoudens volgend jaar een nog hogere energierekening gaan betalen. De rode diesel komt te vervallen, maar de besparing wordt tegelijk weer toegevoegd aan de landbouwuitgaven. Zo kan ik het ook, minister. Maar goed, ik houd erover op, want ook de PVV is blij dat de accijnsverhoging niet doorgaat. Iets met een gegeven paard en een bek.

Ook schuift deze minister met nog een paar posten; dat zijn de bekende sigaren uit eigen doos. Hij draait de btw-verhoging op kunst en cultuur terug en laat daar alle belastingbetalers voor opdraaien. Henk betaalt dus straks mee aan het operabezoek van Jan-Willem. Ook laat hij de verhoging van de arbeidskorting betalen door alle belastingbetalers. Een gepensioneerde betaalt dus straks voor een werkende. Als het goed is, wordt deze laatste maatregel teruggedraaid met de motie-Van Hijum/Bikker. Mijn tweede vraag aan deze minister: hoe staat het met de wetswijziging voor het terugdraaien van deze maatregel?

Maar goed, voorzitter. Ik wil het feestje niet bederven. Het zijn keuzes en het blijven keuzes. Het zijn niet onze keuzes, maar goed. Feit is wel dat deze minister keurig binnen de EU-lijntjes kleurt. Daar zullen ze in Brussel blij mee zijn. Nederland is en blijft het meest voorbeeldige jongetje in de Europese klas, zo voorbeeldig zelfs dat er nu partijen zijn die bereid zijn om garant te gaan staan voor de puinhoopen van andere lidstaten. Oftewel: eurobonds, gemeenschappelijke schulden, zijn niet langer taboe. Ik kijk naar het CDA, GroenLinks-PvdA, Volt en D66. Als het aan hen ligt, mag straks de Nederlandse belastingbetaler opdraaien voor een megastaatsschuld van landen als Frankrijk, Italië, Spanje en België. Al deze landen hebben een staatsschuld van boven de 100%. België en Frankrijk zijn al afgewaardeerd door de creditratingbureaus. Nederland is een van de grootste nettobetalers aan de Europese Unie. Ik vraag de minister: klopt het dat de Europese Commissie de begroting bijna wil verdubbelen bij het volgende MFK, van 1.200 miljard naar 2.000 miljard? Dat zou betekenen dat de bijdrage van Nederland omhoogschiet naar een extra 5 miljard per jaar. Hoe gaat de minister dit voorkomen en gaat hij ons veto inzetten? De PVV wil namelijk fors minder afdragen en niet meer.

Voorzitter. Dan de ambtenaren. De VVD, en deze minister in het bijzonder, pleit al vele jaren voor een kleinere overheid. Dit doen velen met hem in dit huis. Maar toch zien we het aantal ambtenaren alleen maar groeien. In nog geen

tien jaar groeide het aantal rijksambtenaren met 50%, van 109.000 naar 159.000 ambtenaren. Dat zijn er wat de PVV betreft 50.000 te veel. Wat doen die mensen? Afgesproken is om het aantal ambtenaren met 22% te reduceren en de Roemernorm voor externe inhuur te respecteren. Maar het worden er alleen maar meer. Ik vraag de minister hoe het daarmee staat. We zien namelijk ook dat de kosten van al deze rijksambtenaren exploderen. In tien jaar tijd verdubbelden de loonkosten, van 7,5 miljard naar 14 miljard. De uitgaven aan externe inhuur verdrievoudigden zelfs, van 1 naar 3,7 miljard. Het is compleet uit de hand gelopen. Mijn vraag is: gaat de minister hier nog iets aan doen? Licht er een plan of laat hij dat aan het volgende kabinet?

Voorzitter. Dan de kosten van levensonderhoud. Nederland is koploper op thema's als duurzaamheid, sociaal ondernemerschap, elektrische bussen, laadpalen, circulaire economie en de energietransitie, maar men vergeet de meest essentiële zaak, namelijk de kosten van levensonderhoud. Ook daarin is Nederland helaas koploper in Europa. Nederlanders betalen de hoofdprijs voor hun levensonderhoud, of het nu gaat om boodschappen, benzine, woonruimte, energie, vliegtickets, noem maar op. De hoge belastingen en accijnzen stuwden de prijzen gigantisch op en zijn hier debet aan. Het is dan ook niet zo gek dat Nederland de hoogste inflatie heeft van Europa. Nergens betaal je meer voor een liter benzine, een pakje sigaretten, een vliegticket, een woning, een kuub gas of een boodschappenkar. De Nederlandse consument wordt van alle kanten kaalgeplukt en uitgemolken. Dit moet stoppen. De PVV is daar helemaal klaar mee.

Het is dan ook niet zo gek dat half Nederland boodschappen doet in Duitsland en België. De boodschappenkar bij Albert Heijn in België is bijna €100 goedkoper dan in Nederland, bij diezelfde Albert Heijn. Voor een volle tank benzine is dit verschil meer dan €35. Voor een slof sigaretten is dit €50. En dan heb ik het nog niet eens over alcohol, wasmiddelen en cosmetica. We jagen iedereen de grens over. Deze minister staat erbij en kijkt ernaar hoe hij miljarden misloopt aan accijnzen en btw-inkomsten. Hoe dom kun je zijn? De minister negeert dit fenomeen volledig. Hij kijkt weg. Sterker nog, we hebben een minister van Economische Zaken — hij is er niet bij — die dit fenomeen zelfs ontkent. Hij verweet Pieter Omtzigt selectief te shoppen met zijn potjes appelmoes. Dan shopt half Nederland selectief. Mijn vraag is dan ook: werkt deze demissionaire minister Karremans soms voor de Bundestag? We spekken de Duitse en de Belgische schatkist namelijk gigantisch, over de rug van de Nederlandse consument. Bart De Wever, van België, zag zijn accijnsinkomsten in vier jaar tijd met 35% stijgen. De Nederlandse accijnsinkomsten stegen niet. Heeft de heer De Wever deze demissionaire minister al bedankt? Eindelijk, na vijf jaar, gaat de ACM een onderzoek doen naar de prijsverschillen met onze buurlanden. Vijf jaar te laat, wat mij betreft, maar beter laat dan nooit. Wanneer kunnen we de eerste resultaten tegemoet zien? Wat gaat deze minister ondertussen doen om de verschillen met onze buurlanden te mitigeren?

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Over de boodschappen ben ik het echt geheel eens met de heer Van Dijk. Ik heb zelden de neiging om het op te nemen voor VVD'ers, dus als ik het doe, moet er wel echt iets aan de hand zijn. Minister Karremans is — wat is het? — nu zes

weken minister van Economische Zaken. Wie was het ook alweer daarvoor?

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Uhm ... Minister Beljaarts? Kan dat?

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Ja, dat klopt.

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Heeft die ook gezegd dat het wel meevalt met de prijsverschillen tussen Duitsland en Nederland? Heeft hij dat gezegd? Dat kan ik me niet herinneren.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Het klopt, het was de heer Beljaarts. Die was van de PVV. Die heeft een jaar lang de kans gehad om iets te doen aan de hoge boodschappenprijzen. Trouwens, de PVV heeft ook een jaar lang de kans gehad om iets te doen aan de accijnzen en aan al die zaken waarmee ze dit kabinet nu de maat neemt. Waar was minister Beljaarts om die boodschappenprijzen naar beneden te krijgen? Ik heb een hoorzitting georganiseerd in de Tweede Kamer waarin we aantoonen dat het niet eerlijk is wat er gebeurt met de prijzen en dat erop moet worden ingegrepen. Vanuit het ministerie van minister Beljaarts van de PVV kwamen vriendelijke woorden: "Het valt wel mee. Het loopt niet zo'n vaart. Het kabinet gaat hier niks aan doen." Waarom heeft de PVV er niks aan gedaan toen ze het kon?

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Toen hebben wij onze minister Beljaarts er ook toe opgeroepen om daar wat aan te doen. Wij roepen al jaren dat de btw op boodschappen omlaag moet. Ik heb zelfs moties ingediend over de etiketten. Ik heb een initiatiefnota ingediend met NSC waarin we, zonder dat het geld kost, allerlei maatregelen hebben aangekondigd om de boodschappenprijzen te mitigeren. Want het is natuurlijk schandalig. In België en Duitsland kan het dus kennelijk wel om voor €1,50 of voor €1,60 te tanken. In Nederland moet het €2,20 kosten. Wij moeten blij zijn dat het niet naar €2,60 gaat, in plaats van naar €1,60, zoals in de buurlanden.

Voorzitter. Daarom, om de boodschappen betaalbaar te maken, wil de PVV de btw op boodschappen schrappen. Wij zetten daar het hele budget voor ontwikkelingshulp à 6,5 miljard voor in. Want waarom moet de Staat verdienen aan een eerste levensbehoefte als boodschappen? Alsof die nog niet duur genoeg zijn! Ook willen wij de ACM meer instrumenten geven om te kunnen controleren en handhaven op graaiflatie, krimpflatie, prijsafspraken, kartelafspraken en inkooprestricties. Ook moet het mogelijk zijn om producten met een buitenlands etiket — ik zei het al — in de Nederlandse supermarkten aan te bieden. Een Duitse fles cola is nog altijd twee keer goedkoper dan een Nederlandse fles, terwijl de inhoud hetzelfde is. Dat klopt niet. Dat moet anders.

Voorzitter, dan armoede. Wel miljarden uitgeven aan ontwikkelingshulp, asielopvang — 9,5 miljard — Oekraïne, Brussel, klimaat en stikstof, maar onze eigen mensen vergeten. Mensen komen gewoon niet meer rond in dit land.

Nederland is te duur en armoe is troef. Bijna de helft van de Nederlandse huishoudens is financieel kwetsbaar of ongezond, rapporteerde Deloitte aan het begin van dit jaar. Nederland telt meer dan een half miljoen mensen in armoede. 90.000 kinderen groeien op in armoede. 2,7 miljoen huishoudens hebben moeite om de eindjes aan elkaar te knopen. Energiearmoede en pensioenarmoede dreigen voor honderdduizenden mensen. Dat zou de minister zich toch moeten aantrekken in zo'n "rijk" land als Nederland?

Afsluitend nog een aantal voorstellen. Zoals gezegd wil de PVV af van de btw op boodschappen. Daarmee kunnen we de boodschappen 9% goedkoper maken. Daarnaast willen we het mogelijk maken dat producten uit het buitenland in Nederlandse supermarkten worden verkocht. Ook wil de PVV af van het eigen risico, dat een asociale boete op ziek zijn is. Dat moet anders. Dat doen we zonder dat de premies stijgen. Iedereen roept namelijk gelijk: dan stijgen de premies gigantisch. Maar het kan ook zonder dat de premies stijgen. Daarom kost het zo vele miljarden. Met die miljarden gaan we de verzekeraars compenseren. Als dekking daarvoor hebben we de fiscale subsidies ingezet ter waarde van 3 miljard. Ook willen we de tandarts terug in het basispakket. Dat bekostigen we door de btw op kunst en cultuur terug te draaien en weer op 21% te zetten, want de tandarts vinden we nog net een tandje belangrijker dan een operavoorstelling van Jan-Willem.

Dank je wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Er is nog een vraag van de heer Flach.

De heer Flach (SGP):

Ik heb goed geluisterd naar de heer Van Dijk. Eén ding bleef bij mij wel haken. Ik ben het ermee eens dat we ons best moeten doen om de prijzen voor de Nederlander naar beneden te krijgen, voor de fles cola en de pot appelmoes in de supermarkt. Maar ik vind het wel heel cynisch dat dat heel direct werd gekoppeld aan de enige hap brood die mensen elders op de wereld krijgen of aan de waterpomp voor de enige slok fris water die mensen ergens in Afrika krijgen. Moet dat dan worden gebruikt om de cola voor de Nederlander betaalbaarder te maken? Kunnen we met elkaar nou niet een betere en meer humane dekking vinden?

De heer Tony van Dijk (PVV):

Het probleem is dat het afschaffen van de btw op boodschappen volgens de rekenmeesters 6,5 miljard kost. Zoals ik al zei, profiteert de minister gigantisch van de gestegen prijzen, want de prijzen in de supermarkt zijn in tien jaar tijd verdubbeld, maar de btw-inkomsten zijn in tien jaar tijd ook verdubbeld. Deze minister heeft er dus niet zo'n belang bij om iets te doen aan die hoge prijzen, want voor hem is het alleen maar lekker dat er meer btw-inkomsten in de schatkist komen. Hoe hoger de prijzen, hoe meer er voor hem binnenkomt, hoe beter het is voor de schatkist. Met andere woorden, het kost veel geld. Alles wat we voorstellen, moeten we voorzien van een goede dekking. Deze dekking kan. Als we dan toch moeten kiezen tussen de mensen in Nederland die honger hebben en hun boodschappen niet kunnen betalen, en de mensen in Afrika, dan zeggen wij dat wij kiezen voor Nederland, hoe hard dat ook klinkt.

De heer Flach (SGP):

Ik heb de heer Van Dijk ook horen spreken over een kleinere overheid. Ik denk dat we elkaar daar beter op kunnen vinden. Dat zou een betere dekking zijn, denk ik. Als mensen in Afrika geen waterput of dagelijks eten krijgen, gaan ze op zoek naar andere plekken op de wereld om naartoe te gaan. De PVV wil ook graag dat de asielmigratie daalt. Is het volledig schrappen van ontwikkelingshulp dan eigenlijk niet contraproductief? Als mensen daar niet geholpen worden, komen ze namelijk deze kant op.

De heer Tony van Dijk (PVV):

Nou ja, dat hebben we dus zelf in de hand. Als wij zeggen dat we een asielstop willen en we sluiten de grenzen, dan kunnen ze wel deze kant op komen, maar dan komen ze er niet in. U doet net of we niet de baas zijn over ons eigen land en over onze eigen grenzen. Dat is natuurlijk een andere kwestie. Maar, nogmaals: ik ben het met u eens; het is een dekking. Wij hebben gekozen voor deze dekking, maar over een dekking door minder ambtenaren valt met ons ook te praten, want wij vinden het ook schandalig dat het ambtenarenapparaat in een paar jaar tijd met een derde is gestegen. Ook daar is dus inderdaad heel veel geld te halen.

De heer Flach (SGP):

Afrondend, voorzitter. We moeten het dan denk ik vooral maar daar zoeken en het niet weghalen bij de allerkwetsbaarsten in andere delen van de wereld. Dat zijn namelijk ook mensen met hun dagelijkse behoeften. Ik zou daar niet aan willen meewerken, omdat ik het toch echt wel cynisch vind om cola tegenover een slok drinkwater te zetten. Ik hoop dat we elkaar daar dus in kunnen vinden.

De heer Tony van Dijk (PVV):

Nogmaals, ons gaat het meer om de maatregel dan om de dekking, maar we moeten een dekking leveren. Dit is onze dekking. Als wij moeten kiezen tussen de Nederlander in nood — we zijn hier ten slotte Nederlandse volksvertegenwoordigers — en de rest van de wereld, dan kiezen wij voor de Nederlander.

De voorzitter:

De heer Grinwis arriveerde iets later. Misschien heb ik een nieuwtje voor hem. We beperken het aantal interrupties tot acht. Het woord is aan hem.

De heer Tony van Dijk (PVV):

Dus dit is zijn laatste!

De voorzitter:

Dit is zijn laatste, zegt de heer Tony van Dijk.

De heer Grinwis (ChristenUnie):

De inflatie is hoog bij de heer Van Dijk!

De heer Tony van Dijk (PVV):

Heel hoog!

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Dank voor deze mededeling, voorzitter. Ik heb toch nog een vraag aan de heer Van Dijk. Het is natuurlijk een ver- trouwde langspeelplaat die we hier hebben gehoord. Hij wil op zich wel meebewegen met collega Flach, maar het probleem is dat het nieuwe verkiezingsprogramma van de PVV onder de streep een tekort kent van 25 miljard euro per jaar. De heer Wim Suyker heeft dat in zijn onvolprezen zolderkamer weer eens uitgerekend voor ons en netjes becijferd en opgeschreven. Het is transparant voor iedereen. De PVV wenste namelijk niet met haar financiële water naar de CPB-dokter te gaan. Hoe gaat de heer Van Dijk dat gat van 25 miljard vullen? De gouwe ouwe van ontwikkelings- samenwerking, de btw op kunst, cultuur, boeken en kranten en zo; dat zit er allemaal al in verwerkt. Dus wat gaat er aanvullend gebeuren? Anders zitten we straks, als de PVV gaat onderhandelen, met allemaal konijnen die uit een hoge hoed komen, omdat dat gat van 25 miljard toch dichtge- poetst moet worden.

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Die 25 miljard is erg ... Nogmaals, ik ben blij dat Wim Suy- ker op zijn zolderkamer naar de verkiezingsprogramma's kijkt; dat is z'n goed recht. Alle opmerkingen die hij maakt, nemen we natuurlijk mee. Maar hij kijkt naar een heleboel dingen niet. We hadden het net over het aantal ambtenaren, nou: Wim Suyker geeft daar niks voor. We hadden het net over een asielstop: Wim Suyker geeft daar niks voor. Wij gooien de grenzen dicht. U weet zelf wat asiel kost aan eerstejaarsopvang: 9,5 miljard. Dan heb je de eerste 9,5 miljard van die 25 miljard al te pakken die hij tekortkomt. Op ambtenaren valt er ook makkelijk 1 of 2 miljard te bezuinigen. Wim Suyker geeft daar niks voor. Nou, dan hebben we het nog niet eens over de fiscale subsidies. U kent zelf het onderzoek. We geven 150 miljard uit aan fiscale subsidies. Daar valt ook makkelijk 5 miljard weg te strepen. Wim Suyker doet dat niet. Wim Suyker laat de afdracht aan de EU gewoon doorgaan. Zo kan ik nog wel even doorgaan. Met andere woorden, ik ben blij met de opmerking van Wim Suyker dat wij 9 miljard aan lastenverlichting hebben voor de burgers. Maar dat tekort van 25 miljard dat wij laten oplopen, klopt van geen kanten als hij de dekkingen die wij opvoeren zou honoreren.

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Het is natuurlijk best wel een interessante vraag waarom die niet worden meegenomen door de heer Suyker. Volgens mij staat hij daar namelijk niet alleen in. Ook partijen als de Algemene Rekenkamer en het CPB geven aan dat dit soort dekking niet deugdelijk is. Je kunt die aannames simpelweg niet doen. Dat is ook de kritiek die voor een groot deel op deze begroting zelf rust. Maar dat is volgens mij geen nieuws. Ik ga daar dus ook geen vraag over stellen, met het bekende antwoord dat ik daarop dan wel zal krijgen. Ik denk eerder dat we het erover moeten hebben dat politiek keuzes maken is. Waar ik meneer Van Dijk ongelofelijk goed in kan vinden, is zijn tekst over dat we te maken hebben met die boterham, de boodschappen, de mensen voor wie dat er echt toe doet. Dat zijn de mensen voor wie je echt impact kunt maken. Nou hebben wij een voorstel liggen om die buffelboete aan te pakken, om echt even te kijken of wij die laagste inkomens kunnen helpen. Dat kan vandaag nog, of eigenlijk morgen nog. Mijn vraag is: steunt de heer Van Dijk onze inzet om juist voor deze groep, de verplegers,

de mensen in de winkel en de mensen die daar hulp bij kunnen gebruiken, een verschil te maken?

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Het gevoel is dat er met die buffelboete toch iets goed mis is gegaan in de koopkracht, ook al komt dat niet in de koopkrachtplaatjes naar voren. Als mensen aan de onder- kant, die €25.000 verdienen, opeens €600 meer belasting moeten betalen ten opzichte van het jaar daarvoor, kun je wel zeggen dat er iets goed fout is gegaan en scheef is gegroeid. Wij staan dus positief tegenover elk voorstel in die richting, mits de dekking goed is en mits de fiscaal woordvoerder van onze partij daar ook oren naar heeft.

Mevrouw **Inge van Dijk** (CDA):

Ik heb de volgende vraag. Er zijn best grote uitdagingen, zoals de heer Van Dijk als geen ander weet, want hij draait al heel lang mee. Maar we weten ook hoe belangrijk het is dat we proberen ons te houden aan de afspraken die we met elkaar maken. Ik hoor nu het verhaal over de btw, maar volgens mij hadden we met elkaar afgesproken dat wij het probleem met de btw zouden oplossen. Nu hoor ik weer een totaal ander verhaal, terwijl we hier een jaar geleden met elkaar hebben opgetrokken en hebben afgesproken om het btw-verhaal wel te repareren om het belastingplan- akkoord rond te krijgen. Wat is een afspraak waard voor de heer Van Dijk?

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Toen zaten we in de coalitie. We hebben toen met lange tanden daaraan toegegeven, vanwege de chantagepraktij- ken van het CDA, dat anders niet voor het Belastingplan zou stemmen. Maar wij zijn nu geen onderdeel meer van de coalitie. Wij vinden dat wij de btw op kunst en cultuur, die toch 1,2 miljard oplevert, veel beter kunnen besteden. Ik heb liever de tandarts in het pakket. Hoeveel mensen gingen er afgelopen zaterdag niet gratis naar de tandarts? Door €6.500 hebben we heel veel andere ziektes kunnen voorkomen. Dus ik heb liever voor 1,5 miljard de tandarts in het pakket dan dat we het opera- en toneelbezoek subsi- diëren voor de mensen die zo aan cultuur hechten.

Mevrouw **Inge van Dijk** (CDA):

Dat is duidelijk. Dat heeft de heer Van Dijk zojuist ook gezegd. Mij gaat het om het principe, los van coalitie of oppositie. We gaan de komende tijd nog heel vaak debatten met elkaar voeren over hoe we de grote problemen gaan oplossen. Als we dan alleen maar bezig zijn in de trant van "ik zit nu in de coalitie of in de oppositie, dus ik zet mijn hakken in het zand", komen we toch geen steek verder? Mijn vraag aan de heer Van Dijk is dus: wat is een afspraak waard?

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Die afspraak is alles waard. Maar als wij een verkiezingspro- gramma inleveren, redeneren wij — dat doen alle partijen in dit huis — vanuit het uitgangspunt: we hebben 76 zetels, hoe zouden we het dan doen? Dan zouden wij als eerste afzien van het schrappen van de btw op kunst en cultuur en dat geld gebruiken voor de tandarts in het basispakket. Als dat een keuzemoment zou zijn, zouden heel veel men-

sen, ik denk wel 95%, kiezen voor de tandarts en niet voor het operabezoek.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Ik was blij met het antwoord over de buffelboete. De PVV geeft aan dat ze ziet dat het een fout is die gerepareerd moet worden. Ons voorstel ziet erop om deze fout inderdaad te herstellen. Dat willen wij dekken door de hoogsteschiifgrens iets minder te indexeren, zodat de mensen er nog steeds iets op vooruit gaan, maar net ietsje minder. Is dat voor de PVV een richting waar ze ook aan denkt en die ze zou kunnen steunen? Dat antwoord is belangrijk, omdat er dan een meerderheid zou zijn voor dit voorstel. Dan kunnen we voor heel veel mensen in Nederland die zich zorgen maken omdat ze hun boodschappen niet kunnen betalen, het leven een klein beetje beter maken.

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Zoals gezegd sta ik daar positief in, maar ik kan dat hier niet ter plekke beslissen. Ik heb het amendement ook nog niet gezien. Ik moet nog met de fiscaal woordvoerder en de fractie overleggen. Maar nogmaals, wij hebben een positieve grondhouding.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Er gloort een meerderheid. Dank u wel.

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Geen verdere vragen? Misschien heeft de voorzitter nog een vraag.

De **voorzitter**:

Er brandt mij van alles op de lippen, maar ik houd me in.

De heer **Tony van Dijk** (PVV):

Een laatste kans.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Mevrouw Van Eijk van de VVD is de volgende spreker.

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Dank u wel, voorzitter. Ook al hebben we een demissionair minderheidskabinet en staan er over vier weken verkiezingen voor de deur, vandaag dragen wij een grote verantwoordelijkheid. Coalitie of oppositie, het is onze taak te bespreken hoe we ons land het komend jaar welvarend, vrij en veilig houden met echte oplossingen. We moeten de mensen thuis laten zien dat we die taak serieus nemen. Juist nu is dat belangrijker dan ooit.

Ik sta hier vandaag met een duidelijke boodschap. Ons beleid moet ervoor zorgen dat de volgende generatie het beter krijgt dan wijzelf. Dat is de kern van verantwoordelijkheid nemen voor onze kinderen en voor de toekomst van ons land. Maar die ambitie staat onder druk. De kosten voor wonen, energie en zorg lopen op. Rentelasten stijgen, de arbeidsmarkt is onzeker en de overheid belooft vaak meer dan ze kan waarmaken. Steeds meer mensen voelen dat ze

de grip op hun eigen leven verliezen. De VVD zegt: het kan anders. We kiezen voor beleid dat perspectief biedt, voor gezinnen die hun kinderen een goede start willen geven, voor ondernemers die werkgelegenheid en innovatie creëren, voor een overheid die klein, sterk en voorspelbaar is, en voor gezonde overheidsfinanciën zodat we de lasten niet doorschuiven naar generaties die nog moeten komen.

In deze Financiële Beschouwingen kiest de VVD voor een duidelijke liberale koers. Hard werken moet weer lonen. Ondernemers moeten kunnen ondernemen. De overheid moet terug naar haar kerntaken en onze financiën moeten houdbaar blijven. Alleen zo kunnen we ervoor zorgen dat de volgende generatie het echt beter krijgt dan wijzelf.

Ook in een demissionair kabinet moet verantwoordelijkheid worden genomen. Voor burgers en ondernemers is financiële rust essentieel. Een Miljoenennota van een demissionair kabinet is uitdagend. Toch vinden wij het belangrijk dat het kabinet kan doorwerken en kan doen wat nodig is voor mensen en bedrijven in dit land. Dat betekent: rust bewaren. De VVD wil nu geen geld uitgeven zonder te weten hoe we dat in de toekomst betalen. We schuiven de rekening niet door. We weigeren mee te gaan in voorstellen die misschien lekker voelen, maar die laten zien dat men de moed mist om echt keuzes te maken.

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Ik hoor veel over perspectief. Ik hoor woorden die mij ook na aan het hart liggen. Tegelijkertijd hebben mevrouw Van Eijk en wij allemaal gestemd voor de ambitie dat dit kabinet ondanks z'n demissionaire status — dat stond letterlijk in de motie — toch werk zou maken van scenario's voor de grote vereenvoudiging, voor een grote verandering in ons fiscaal systeem. U heeft daar ook voor gestemd. U heeft het over verantwoordelijkheid nemen. Hoe taxeert u nu ...

De **voorzitter**:

"Hoe taxeert mevrouw Van Eijk."

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Excuus, voorzitter. Hoe taxeert mevrouw Van Eijk dat deze motie nu niet wordt uitgevoerd, ondanks het feit dat we er expliciet om hebben gevraagd, ondanks de demissionaire status?

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

De VVD wil dat werken echt meer gaat lonen. Ons huidige belasting- en toeslagenstelsel met een wirwar aan heffingskortingen, afbouwpaden, verschillende vermogensgrenzen en aftrekposten werkt niet heel erg goed. Volgens mij staan we allemaal aan dezelfde kant. Aan de andere kant kun je een grote hervorming in het belasting- en toeslagenstelsel en ook het stelsel rond inkomensondersteuning — dat moeten we daarbij niet vergeten — niet los van elkaar zien. Het past een demissionair kabinet niet om daar nu hele concrete voorstellen voor te doen. Alle bouwstenen liggen er. Alle rapporten zijn geschreven. Ik hoop oprecht dat een volgend kabinet ons gaat helpen om die keuze samen te maken.

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Ik constateer alleen dat ook de VVD expliciet aan het kabinet heeft gevraagd om dat wél te doen. Nu er niet geleverd wordt, zeggen ze: het is niet passend. Maar we hebben het expliciet gevraagd. Ik herken deze analyse dus helemaal niet.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Mevrouw Van Eijk zegt net: we schuiven de kosten niet door. Maar als ik kijk naar wat het kabinet doet met het klimaatbeleid, dan zie ik het volgende. Er wordt een indirecte kostencompensatie ingevoerd, een accijnskorting op fossiele brandstof, het schrappen van de CO₂-heffing en de belasting op de productie van nieuw plastic wordt afgeschaft. De Raad van State zegt: dit kabinet stelt uit, het schuift het klimaatbeleid door, waardoor de klimaatdoelen uit het zicht raken. Erkent mevrouw Van Eijk dat de klimaatdoelen uit het zicht raken en dat er wel degelijk verantwoordelijkheid wordt doorgeschoven?

Mevrouw Van Eijk (VVD):

De klimaatdoelen zijn ambitieus en uitdagend. Daar staan wij voor, maar wij vinden ook dat bedrijven en inwoners het moeten kunnen meemaken. Dat betekent dat je soms een pas op de plaats moet maken, het tempo moet aanpassen en goed moet kijken wat al die maatregelen betekenen, bijvoorbeeld voor ons vestigingsklimaat. Wat betekenen ze voor de bedrijven die hier banen creëren, werkgelegenheid creëren en bijdragen aan onze welvaart? Dus ja, klimaatdoelen zijn belangrijk. Die debatten worden uitvoerig besproken met mijn collega Peter de Groot. Daar zullen wij onze handen niet van aftrekken; daar blijven we ons voor inzetten. Maar we gaan niet meemaken dat we al die bedrijven de grens over jagen en daar uiteindelijk met z'n allen niks mee opschieten.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Mevrouw Van Eijk zegt "de grens over jagen". Uit studies van het PBL blijkt dat bedrijven liever hun bedrijfsvoering aanpassen dan dat ze naar het buitenland gaan. Bovendien zijn het nu juist de meest vervuilende bedrijven die op geen enkele manier een prikkel ervaren om te verduurzamen. Als de VVD spreekt over de ambitie om de klimaatdoelen te halen, waar blijkt die dan op dit moment uit?

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Volgens mij is er naar aanleiding van de klimaatdoelen die er liggen en de uitdaging om die te halen, een aanvullend pakket gepresenteerd. Dat is gebeurd in het voorjaar, en ook nog bij deze Miljoenennota. Daar zitten goede voorstellen bij. Die gaan we bij het Belastingplan nog uitgebreid met elkaar behandelen. Ik hoop dat dat gaat opleveren wat we er met elkaar van verwachten en hopen.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Dit is geen antwoord op mijn vraag. Ik vraag om concrete maatregelen waaruit blijkt dat we de ambities en de klimaatdoelen daadwerkelijk gaan waarmaken. We hebben onder de verantwoordelijkheid van de VVD gezien dat er jarenlang beloftes zijn gedaan dat de ambities overeind zouden blijven, maar ik zie nu het volgende. Er komen fossiele subsidies bij. Er is minder dan 5% kans dat de klimaatdoelen nog

worden gehaald. Kortom, ze zijn volledig uit zicht. De Raad van State zegt dat het klimaatbeleid en de verantwoordelijkheid vooruit worden geschoven. Erkent de VVD dat hier sprake is van vooruitschuiven en van een afbraakbeleid, en dat de VVD gewoon niet levert als het gaat om het halen van de klimaatdoelen?

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Wij staan voor een realistisch klimaatbeleid. De doelstellingen staan wat ons betreft overeind, maar de randvoorwaarden om daar te komen moeten ook op orde zijn. Dat zijn ze op dit moment niet, en daar wordt door dit kabinet keihard aan gewerkt.

De heer Grinwis (ChristenUnie):

Ik ontwaarde in de eerste woorden van mevrouw Van Eijk een bondgenoot, toen ze zei dat we ons belastingstelsel flink moeten vereenvoudigen. De wirwar aan heffingskortingen en afbouwpaden, ook bij de toeslagen, moeten we echt herzien. Tegelijkertijd zie ik in de Miljoenennota en in het Belastingplan van dit kabinet — dat komt in een keer uit de lucht vallen — nogmaals een kleine verhoging van de arbeidskorting, die wordt betaald door de verhoging van het belastingtarief op inkomen uit werk. Daarmee voegen we toch alleen maar complexiteit toe? Dat wordt alleen maar gedaan vanwege de fetisj van deze minister van Financiën voor de arbeidskorting, en om een bepaald koopkrachtbeeld te realiseren. Dan denk ik: dat is toch de verkeerde methode, waarmee je het belastingstelsel nog ingewikkelder maakt in plaats van dat je toewerkt naar een vereenvoudiging? Hoe beoordeelt mevrouw Van Eijk dat? Is zij bereid een amendement mee in te dienen, om dat terug te draaien en het tarief in de eerste schijf te verlagen?

Mevrouw Van Eijk (VVD):

De heer Grinwis en ik vinden elkaar op het punt van de complexiteit van ons belastingstelsel. Er zijn heel veel knoppen waaraan gedraaid kan worden. We weten allemaal dat koopkrachtplaatjes er echt toe doen. We gebruiken ze allemaal om onze standpunten over de brug te brengen. Voor ons staat bovenaan dat werkenden erop vooruit moeten gaan, en dat werkenden er méér op vooruit moeten gaan dan uitkeringsgerechtigden. In het huidige stelsel is — helaas, zeg ik erbij — een van de knoppen waaraan nog gedraaid kan worden die van de arbeidskorting. In die zin is dat dus een bewuste keuze, ja.

De heer Grinwis (ChristenUnie):

Dan constateer ik dat, als het erop aankomt, al die grote mooie woorden van de VVD over dat zij ook het stelsel willen vereenvoudigen, in the end weinig waard zijn. Iedere keer kan de verleiding niet worden weerstaan om toch weer aan zo'n knop te draaien, bijvoorbeeld aan die van de arbeidskorting. Dat vind ik treurig.

Nog een andere vraag. Mevrouw Van Eijk zei: wij gaan vandaag als VVD-fractie geen plannen steunen die geld kosten. Maar hoe zit het dan met de plannen die in de Miljoenennota zijn opgenomen? Ik noem bijvoorbeeld het eenmalig weer het blikje vooruitschoppen met betrekking tot de benzineaccijns, waardoor die per 1 januari 2026 voor in totaal 1,7 miljard niet wordt verhoogd, dus de facto wordt verlaagd, ten opzichte van het basispad. Dat wordt niet

netjes volgend jaar betaald, met een degelijke maatregel. Je moet tot 2032, 2033 vooruit in de tijd voordat dat eenmalige cadeautje, dat eenmalige douceurtje is betaald. Dat is toch geen ordentelijk begroten? Als het kabinet daar zo mee omgaat en de VVD-fractie laat dat gebeuren, waarom dan op voorhand de deur dichthouden naar de Kamer als het gaat om amendementen? Dat is toch niet consequent?

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Ik heb volgens mij niet gezegd dat ik de deur dichthoud voor amendementen — dat heeft u mij niet horen zeggen — maar ik ben wel principieel tegen een hele grote verbouwing zoals die twee jaar geleden heeft plaatsgevonden en daar ga ik me fel tegen verzetten. Vandaar ook die oproep, zowel aan oppositie als aan coalitie: laten we kijken waar we elkaar kunnen vinden. Dus als er amendementen zijn om punten te repareren die onbedoelde gevolgen hebben, dan gaan wij daar serieus naar kijken. Maar ook daarbij geldt opnieuw: werken moet lonen, we gaan niet verder nivelleren. Dus ik ga de uitdaging aan om te zoeken naar een dekking die ons allemaal past, maar pas bij de behandeling van het Belastingplan. Ik ga dat niet vandaag in een of andere wet amenderen, want volgens mij is dat geen ordentelijke wetgeving.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Dat vind ik heel billijk. Zo zit ik ook in de wedstrijd. Ik vind niet dat we nu op een achternamiddag even voor honderden miljoenen een begroting moeten verbouwen, terwijl we die pas integraal gaan behandelen na de verkiezingen. Dus daar ben ik het op zich mee eens. Maar het andere punt uit mijn interruptie laat mevrouw Van Eijk liggen, namelijk dat hier een gatenkaas voorligt in plaats van een degelijke begroting. Er staat "verantwoord begroten" boven de Miljoenennota, maar het is toch niet verantwoord om het benzineaccijnsblikje zo vooruit te schoppen en dat pas in 2032, 2033 in zijn totaliteit te gaan betalen, of om hier een asielbegroting neer te leggen met het duurste asielbeleid ooit, terwijl er qua geld bijna niks meer beschikbaar is over een paar jaar? De begroting rammelt aan alle kanten. Wil mevrouw Van Eijk daar eens op reageren? Niet alleen omdat ik het zeg, maar ook omdat de Raad van State hier de vinger bij legt, de Rekenkamer hier de vinger bij legt en tal van deskundigen hier de vinger bij leggen. Dit is geen degelijke begroting en dat kan de VVD toch niet accepteren?

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Er ligt een nette begroting voor 2026. Het doorzetten van de korting op de brandstofaccijns is een wens van de Kamer die in meerderheid is gesteund. Het kabinet heeft die ingepast. Als je ziet dat er daarnaast ook nog een aantal tegenvallers waren in 2026, bijvoorbeeld de liquidatieverliesregeling en een aantal andere posten die we nu niet in één keer kunnen invullen, die je niet in één jaar kan repareren, dan denk ik dat dit kabinet met alles wat kan binnen de regels die we met elkaar hebben afgesproken, iets heeft neergelegd wat wij in ieder geval kunnen uitleggen. Hadden we dat liever anders gezien? Zeker, maar het is een beleidsarme begroting; er wordt niet aan grote knoppen gedraaid en dit is keurig ingepast wat ons betreft.

De heer **Vijlbrief** (D66):

Mevrouw Van Eijk noemde een aantal keren ondernemers. 90% van de ondernemers in Nederland zegt ontevreden te zijn over de stabiliteit en continuïteit en 80% zegt dat er te weinig oog is voor hen. Rekenen mevrouw Van Eijk en de VVD dat zichzelf aan?

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Nee, dat reken ik ons niet aan. Volgens mij vecht mijn fractie in ieder debat voor ondernemers en staan we daar vierkant voor. We hebben de ellende uit 2023, waarin er in een nacht voor miljarden is verbouwd en de lasten bij het bedrijfsleven zijn neergelegd, in het hoofdlijnenakkoord gerepareerd. Dus we hebben vooral moeten terugroeien. Ik probeer dat nu met alle macht te voorkomen en ik hoop een meerderheid in deze Kamer met mij. Daar vechten wij voor, dag in, dag uit. Ik kom daar later in mijn inbreng nog op terug. Ik ben op pagina 2 van de 8.

De heer **Vijlbrief** (D66):

We rekenen op de rest. Ik ga toch nog wat vragen hierover, want diezelfde ondernemers zeggen dat ze bijzonder ongelukkig zijn met de bezuinigingen op innovatie, onderwijs en wetenschap van dit kabinet. Dus ik kan erop rekenen dat als ik straks een motie indien waarin ik zeg "daar moeten we vooral niet mee doorgaan", de VVD dat zal steunen?

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Ik ga horen van de heer Vijlbrief waar hij straks mee gaat komen. Als het gaat om het aanjagen van innovatie en het wellicht inzetten van een aantal instrumenten, zoals een investeringsmaatschappij, of kijken hoe start-ups en scale-ups hun volgende fase in kunnen gaan, hoe we dat kunnen faciliteren, vergemakkelijken en de randvoorwaarden daarvoor kunnen creëren, dan gaan wij daar serieus naar kijken.

De heer **Vijlbrief** (D66):

Dat klinkt me als muziek in de oren.

De heer **Flach** (SGP):

Werken moet wat de SGP betreft lonen. Dat is wat anders dan wat ik de VVD hier hoor zeggen, namelijk dat werken altijd meer moet lonen dan een uitkering. Het plan op dit punt ken ik uit de plannen van de VVD. Dat betekent dat uitkeringen altijd minder snel zullen stijgen dan de inkomens voor werkenden. Het pikante is dat de AOW daar dan van uitgezonderd is, terwijl die er juist voor alle inkomensgroepen is. Wat is dan de boodschap van de VVD aan de mensen in de meest kwetsbare inkomenspositie, die niet kunnen werken en die aangewezen zijn op zo'n uitkering? De VVD zegt dan toch eigenlijk dat zij zich richten op de werkenden, op de mensen die wel mee kunnen komen, en dat ze de rest langzaam, maar stapje voor stapje, steeds verder achterlaten?

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Het klopt niet helemaal wat de heer Flach zegt. Ik denk dat hij een belangrijk onderdeel weglaat. Als wij zeggen dat werken moet lonen, dat werken meer moet lonen en dat we willen dat werkenden er meer op vooruitgaan dan uitkeringsgerechtigden, dan zeggen wij daar altijd bij dat dat

ook geldt voor degenen die hard gewerkt hebben en voor degenen die niet kunnen werken. U zult ons altijd aan uw zijde vinden bij dat sociale vangnet, om te zorgen dat die mensen er niet op achteruitgaan.

De heer **Flach** (SGP):

Dat stond volgens mij niet zo in de plannen voor werkend Nederland, die de VVD enige tijd geleden heeft gepresenteerd. Ik zou dan vragen: wat blijft er dan nog over? Wat er dan overblijft, zijn de mensen die wel kunnen werken, maar die dat niet willen. In mijn ogen zijn die mensen er niet heel veel meer. We komen allebei uit gemeenteland. Iedereen die maar enigszins uit de voeten kan en die fatsoenlijk uit zijn woorden kan komen, heeft inmiddels een baan. De mensen die nu nog thuiszitten, hebben over het algemeen een bepaalde beperking waardoor dat niet kan.

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Wij zullen er altijd voor zorgen dat de mensen die niet kunnen werken ondersteund worden. Ik deel de opvatting van de heer Flach dat de afgelopen jaren de omvang van de bijstand, zoals we die ooit kenden, sterk is toegenomen. Dat betekent ook dat de mensen die nu nog in de bijstand zitten, moeilijker bemiddelbaar zijn. Laten we vooral kijken wat die mensen wel kunnen, en hoe we die mensen ook heel gericht kunnen helpen. Ik denk dat mensen dan echt wel in staat zijn om te gaan werken en er daarmee ook op vooruit te gaan.

Voorzitter. Ondernemers hebben zekerheid nodig. Te vaak zien we dat het tegenovergestelde gebeurt. Ik noemde het zojuist al. Bij de kabinetsval in 2023 werden maatregelen doorgevoerd die ons ondernemings- en vestigingsklimaat beschadigden. Dat hebben we in het hoofdlijnenakkoord gelukkig grotendeels terug kunnen draaien. Maar telkens weer zien we hetzelfde patroon. Bezuinigingen worden geschrapt. In meerderheid worden ongedekte moties gesteund. Dat kunnen we ons niet permitteren, niet in deze laatste week voor het reces en straks ook niet bij het Belastingplan. Laten we onze verantwoordelijkheid nemen en de rust bewaren.

In aanloop naar deze beschouwingen is er gespeculeerd over hoe partijen gaan voldoen aan de NAVO-norm voor onze defensie-uitgaven. Op 10 oktober zal duidelijk worden welke partijen zich niet alleen committeren aan de 3,5%, maar ook boter bij de vis doen. We moeten eerlijke keuzes maken, zodat de kiezer op 29 oktober weet waar hij of zij voor kiest.

Er werd de laatste weken ook gespeculeerd over nieuwe belastingen die andere partijen zouden willen invoeren om de defensie-uitgaven te betalen. Het CDA spreekt bijvoorbeeld over een "vrijheidsbijdrage" en GroenLinks-PvdA over een "solidariteitsbijdrage". Dit klinkt sympathiek, maar laten we helder zijn: dit zijn lastenverzwaringen. De VVD is daartegen. Want hoe je het ook noemt, "solidariteitsbijdrage" of "vrijheidsbijdrage", het blijft hetzelfde: meer belasting heffen. En dat juist in een tijd waarin Nederlanders snakken naar rust in hun portemonnee. Mensen die werken, een huis proberen te kopen of een gezin draaiende proberen te houden, krijgen al te vaak de rekening gepresenteerd. Ondernemers die banen creëren, zien elk jaar weer nieuwe lasten op zich afkomen.

Dit is niet het moment om de belastingdruk verder op te voeren. Een extra bijdrage klinkt misschien als een kleine correctie aan de bovenkant, maar de werkelijkheid is anders. Dit soort maatregelen sippelt altijd door naar de middeninkomens en het mkb. Dat zijn de gezinnen, die nu al worstelen met hoge woonlasten en stijgende prijzen. Dat zijn de ondernemers die de motor vormen van onze economie. Hen verder belasten betekent minder ruimte om te investeren, om personeel aan te nemen en om te innoveren.

Daar komt bij dat Nederland internationaal al hoog scoort op het gebied van belastingen. Onze concurrentiekracht staat onder druk. Bedrijven die hier investeren, banen scheppen en belasting betalen, hebben stabiliteit nodig en niet telkens een nieuw label voor een hogere aanslag.

De VVD kiest voor een andere koers. Geen nieuwe lastenverzwaringen. Geen nieuwe bijdragen die in werkelijkheid gewoon extra belastingen zijn. We kiezen voor lastenverlichting waar het kan, voor rust in de portemonnee en voor een overheid die eerst orde op zaken stelt. In plaats van nog meer geld op te halen bij burgers en bedrijven moet de overheid zelf efficiënter en kleiner worden. Daarom zegt de VVD duidelijk: we gaan de lasten niet verhogen. Onze inzet is helder: hard werken moet lonen, ondernemers moeten kunnen ondernemen en de overheid moet haar eigen huis op orde brengen in plaats van telkens naar de belastingbetaler te grijpen.

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Het is een ronkend verhaal, en toch: volgens mij wordt er wel degelijk een bijdrage gevraagd, en nog een forse ook. De pensioenleeftijd stijgt bij de VVD sneller dan in het basispad. Later met pensioen gaan lijkt mij een vreselijk grote bijdrage om op te pakken. Bovendien heeft de VVD de neiging om aan die arbeidskortingsknop te blijven draaien, waardoor ook gepensioneerden, die hun hele leven hard gewerkt hebben, er toch weer op achteruitgaan op het moment dat je dat afzet tegen de inkomstenbelasting. Mijn vraag is dus heel duidelijk: hoe kijkt mevrouw Van Eijk naar die bijdrage als gevolg van de verhoging van de pensioenleeftijd? Hoe rijmt ze dat met de structurele manier van het inzetten van de arbeidskorting, zodat gepensioneerden er minder op vooruitgaan of erop achteruitgaan in verhouding tot werkenden?

Mevrouw **Van Eijk** (VVD):

Het beeld dat de heer Kouwenhoven hier schetst, herken ik niet. Zeker niet als het gaat om de koopkrachtplaatjes in 2026, waarin je ziet dat gepensioneerden er veruit het meest op vooruitgaan, ondanks dat ook de knop van de arbeidskorting wordt gebruikt. Daar moet de heer Kouwenhoven, denk ik, dus ook het eerlijke verhaal over vertellen. Als je naar de toekomst kijkt en je ziet de enorme toename van aan vergrijzing gerelateerde uitgaven op zorg, op AOW et cetera, dan snapt iedereen dat we iets moeten doen om die schuld niet verder te laten oplopen en bij anderen, de volgende generatie, neer te leggen. Wat wij dus inderdaad zeggen is: kijk goed naar de levensverwachting, die steeds verder omhooggaat. Wij zijn bereid om die pensioenleeftijd daarop aan te passen.

Mevrouw **Inge van Dijk** (CDA):

Ik heb eigenlijk een ander soort vraag. Ik ken het verhaal van de VVD. Het is ook een heel herkenbaar verhaal, dat is altijd mooi. Ik weet echter ook dat er fors gekeken wordt naar het snijden in sociale zekerheid, als ik het verkiezingsprogramma tenminste mag geloven. Ik snap dat je keuzes moet maken, en die keuzes zijn ook niet makkelijk, maar fors snijden bij mensen die het wat minder kunnen lijden, betekent wellicht ook dat mensen weer door het ijs gaan zakken en dat we hier over twee jaar weer staan te roepen om allerlei compenserende maatregelen om gaten te dichtten. Is mevrouw Van Eijk niet bang dat, door nu aan de ene kant veel te hard in te grijpen, aan de andere kant de problemen zich ontzettend hard opstapelen en de financiën per saldo helemaal niet beter worden?

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Mevrouw Inge van Dijk suggereert dat het gaat om te hard ingrijpen. Wat wij gaan doen om de defensie-uitgaven keurig te dekken is wel scherpe keuzes maken. Scherpe keuzes maken betekent ook iets voor de sociale zekerheid en betekent ook iets voor de zorg.

Mevrouw Inge van Dijk (CDA):

Wij snappen heel goed dat er scherpe keuzes gemaakt moeten worden. Als je gewoon een doorkijk maakt, zullen wij allemaal scherpe keuzes moeten maken. Dat gaat ook absoluut niet makkelijk worden. Mijn vraag is eigenlijk: is de VVD niet bang dat door nu te scherpe keuzes te maken, de mensen het niet mee kunnen maken en we hier vervolgens weer allemaal staan te roepen dat er gecompenseerd moet worden? Dan lossen we de financiën op de lange termijn niet op, maar zijn we eigenlijk weer nieuwe gaten aan het creëren.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Ik denk dat we dat debat nog uitgebreid met elkaar gaan voeren, over hoe de defensie-uitgaven gedekt gaan worden en welke keuzes de verschillende partijen gaan maken. Als je kijkt naar de stijgende kosten, zowel in de sociale zekerheid als in de zorg, zie je dat je sowieso moet ingrijpen en ombuigen om het niet volledig uit de hand te laten lopen. Na 10 oktober gaan we zien welke maatregelen wij daarvoor denken te treffen. Ik denk dat dat verstandig beleid zal zijn.

Voorzitter. Het begint bij de portemonnee van de Nederlanders, want zonder koopkracht geen perspectief. Zonder financiële zekerheid geen vertrouwen. Hardwerkende mensen verdienen dat hun inspanningen zichtbaar zijn in wat er onder de streep overblijft. De VVD wil hun portemonnee beschermen. Voor miljoenen huishoudens is de hypotheekrenteaftrek cruciaal. Voor starters gaat het vaak om zo'n €400 per maand: het verschil tussen wel en niet rondkomen. Het zijn geen villasubsidies. Het gaat om normale gezinnen met normale banen. Afschaffing zou starters en jonge gezinnen keihard raken en nieuwbouw verder afremmen. Voor de VVD staat de hypotheekrenteaftrek als een huis. De echte oplossing voor het woningtekort is bouwen, niet het afpakken van zekerheid. Mensen die zuinig leven, jarenlang belasting betalen en iets willen nalaten aan hun kinderen, verdienen respect. Een hogere erfbelasting treft juist gezinnen met een middeninkomen die hun huis hebben afbetaald of wat spaargeld hebben opgebouwd. Voor de VVD is het simpel: beloon verantwoorde-

lijkheid, bestraf het niet. Daarom zeggen wij: geen hogere erfbelasting.

Veel Nederlanders zijn afhankelijk van de auto voor werk, school of mantelzorg. De accijnsverlaging betekent op een volle tank al gauw €10. Voor een tweeverdienersgezin kan dat oplopen tot meer dan €700 per jaar. Dat is geen luxe, dat is pure noodzaak. Daarom is de VVD blij dat de accijnsverlaging wordt verlengd en dat automobilisten niet nog zwaarder worden belast.

De energierekening blijft een grote zorg. Daarom kiest de VVD voor lagere energiebelastingen en structureel betaalbare stroom. Met vier nieuwe kerncentrales maken we Nederland onafhankelijker, duurzamer en goedkoper. Dat is goed voor het klimaat en de portemonnee.

Voor gezinnen is zekerheid net zo belangrijk. Bijna gratis kinderopvang helpt ouders om arbeid en zorg te combineren, vergroot kansen voor kinderen en maakt werken aantrekkelijker. Dat is sociaal en economisch verstandig. Daarom blijft de VVD hier vol achter staan.

Voorzitter. In de bijlage bij de Miljoenennota zien we tabellen over marginale druk, maar die geven een onvolledig beeld. Alleen landelijke regelingen zijn meegenomen. Gemeentelijke lasten en lokale regelingen, die voor veel huishoudens juist zwaar wegen, ontbreken. Dan krijg je geen eerlijk beeld van het besteedbaar inkomen en weet je dus ook niet hoe sterk de prikkel om te werken is. Daar ligt een opdracht: als we willen beoordelen of werken loont, moet het hele plaatje op tafel komen. Alleen dan kunnen we eerlijk spreken over koopkracht en alleen dan maken we beleid dat klopt. Kan de minister toezeggen dat de Kamer overzichten van de marginale druk ontvangt waarin gemiddelden van lokale regelingen ook worden meegenomen? De VVD kiest voor die eerlijkheid. Als er knelpunten zijn, moeten we kijken hoe we deze kunnen oplossen. En dat kan niet ten koste gaan van werkenden, zeg ik er maar meteen bij.

Voorzitter. De VVD maakt zich zorgen over het verhogen van het forfait in box 3 voor overige bezittingen. Onder anderen particuliere verhuurders worden hierdoor extra belast, terwijl zij juist investeren in de woningvoorraad en beschikbaarheid van betaalbare huur. Dit kan het investeringsklimaat aantasten en het aanbod van woningen beperken. In de Miljoenennota is de derving door de D-dayarresten ingeschat op ruim 6 miljard euro tot en met 2024 en zeker 2 miljard euro daarna. Hoewel dit bedrag op EMU-basis in 2024 is verwerkt, moeten we ons realiseren dat de daadwerkelijke terugbetalingen pas sinds deze zomer digitaal kunnen worden aangevraagd. Per saldo leiden deze terugbetalingen tot lagere belastingopbrengsten, maar op EMU-basis niet, zolang ze binnen de raming blijven. De VVD vraagt zich af of het forfait in box 3 in '26 en '27 nu niet onnodig wordt verhoogd, terwijl de daadwerkelijke kasuitgaven lager uitvallen. Kan de staatssecretaris toelichten welke mogelijkheden er zijn om de voorgestelde verhoging te matigen? En hoe staat het met de uitvoering van de aangenomen moties bij de Wet tegenbewijsregeling box 3?

Voorzitter. Nederland leeft van zijn ondernemers, van de bakker op de hoek tot de techstarter in Eindhoven, en van het familiebedrijf in Twente tot de grote havenbedrijven in

Rotterdam. Zij zijn de motor van onze economie. Dankzij hun inzet hebben miljoenen Nederlanders werk en kunnen we investeren in zorg, onderwijs en veiligheid. Maar te vaak voelen ondernemers zich in de afgelopen jaren behandeld als pinautomaat, met de ene na de andere lastenverzwaring, met een woud aan regels en met beleid dat te vaak verandert. Ondernemen wordt ontmoedigd in plaats van aangemoedigd. Dat moet anders. De VVD kiest voor ruimte en vertrouwen, voor een aantrekkelijk ondernemings- en vestigingsklimaat waarin bedrijven durven te investeren en groeien. Want pas als geld verdiend is, kan het worden uitgegeven. En alleen als we hier een sterke economie houden, kunnen we onze middenklasse en onze veiligheid beschermen.

Voor het mkb betekent dit minder regeldruk, voorspelbaar beleid en niet morrelen aan ondernemersregelingen, zoals de mkb-winstvrijstelling. Voor zelfstandigen betekent dit eindelijk zekerheid. Het wachten op duidelijkheid over hun positie duurt veel te lang. Voor de grote bedrijven in onze basisindustrie betekent dit stabiliteit in beleid. Onze industrie behoort tot de schoonste ter wereld en is cruciaal voor banen, innovatie en onze strategische onafhankelijkheid. Laten we trots zijn op deze bedrijven in plaats van ze weg te jagen. Geen plotselinge lastenverzwaringen en geen grillige koerswijzigingen. Voor start-ups en scale-ups betekent dit ruimte om te groeien en talent aan te trekken. Dankzij de inzet van de VVD wordt medewerkersparticipatie aantrekkelijker gemaakt en is de expatregeling hersteld. De Innovatiebox en de Wbso zijn bewezen successen die innovatie stimuleren en Nederland internationaal concurrerend houden. Afbouw of uitholling van deze regelingen zou funest zijn.

Voorzitter. De overheid is log en groot geworden. Ze bemoeit zich met bijna alles in het leven van mensen, maar is het leven daarmee ook beter geworden? Nee. Dat moet anders. Dat betekent een overheid die simpeler, moderner en effectiever is. Loketten moeten bereikbaar zijn op de momenten waarop hardwerkende Nederlanders tijd hebben. Voorzieningen moeten betaalbaar blijven voor de toekomst. De overheid moet sterk zijn waar dat nodig is en klein waar dat kan. De afgelopen jaren hebben we gezien wat er misgaat als de overheid te groot en te complex wordt. De toelagenaffaire heeft diepe wonden geslagen. Burgers werden kapotgemaakt door een overheid die wantrouwe in plaats van vertrouwde.

De VVD wil een overheid die zich richt op haar kerntaken, zoals een sterke krijgsmacht, zorgen voor goede randvoorwaarden voor ondernemerschap en werkgelegenheid, maar ook zorg voor mensen die het echt niet zelf kunnen. Minder overheid waar het kan, meer samenleving waar het hoort. Digitalisering kan daarbij helpen. In Estland duurt de belastingaangifte vijf minuten. Waarom hier niet? Slim digitaliseren bespaart miljarden en geeft burgers vertrouwen. Een kleine overheid is geen zwakke overheid. Integendeel, een sterke overheid doet wat nodig is en laat de rest over aan mensen en bedrijven. Dat is het liberale uitgangspunt van de VVD.

Dit kabinet presenteert een korting van 1 miljard op het apparaat, maar de fundamentele keuzes die ervoor zorgen dat we deze korting structureel realiseren, lijken nog altijd te ontbreken. Waar wordt die besparing gerealiseerd? Welke taken vervallen? We zien de kosten voor eigen personeel

stijgen en de kosten voor externe inhuur blijken jaar op jaar hoger uit te vallen dan begroot. De VVD wil duidelijkheid: hoe gaat het kabinet ervoor zorgen dat de overheid echt kleiner en effectiever wordt? En komt er nog dit jaar een concreet plan, zodat de burgers niet betalen voor een log apparaat, maar profiteren van een overheid die doet wat nodig is, en niet meer dan dat?

Voorzitter. Gezonde overheidsfinanciën zijn de basis van een stabiele samenleving. Sinds 2020 zijn de uitgaven fors gestegen. Dat was in crisistijd vaak begrijpelijk, maar nu is het tijd voor discipline. Voor de VVD is het helder: geen nieuwe lastenverzwaringen maar scherpe keuzes, een kleine overheid, minder subsidies en meer ruimte voor eigen initiatief. Dat is geen hardvochtigheid, maar verantwoordelijkheid nemen, voor de toekomst van ons land. De rentelasten zijn inmiddels opgelopen tot meer dan 10 miljard euro per jaar. Dat is geld dat we niet aan zorg, onderwijs of veiligheid kunnen besteden. De inzet om schulden niet verder te laten oplopen en waar mogelijk af te bouwen, steunen wij. Iedere euro die we niet aan rente betalen is een euro die wél naar de samenleving kan. Daarbij moeten we eerlijk zijn over de begrotingsregels. Het aanpassen van de regels creëert geen echte extra ruimte. Stelt u zich voor dat een gezin elke maand strak moet rondkomen. Alleen door minder uit te geven of meer inkomsten te hebben, kunnen ze sparen voor grote uitgaven. Zo werkt het ook voor de overheid. Ruimte voor hoge investeringen ontstaat wat ons betreft alleen door te bezuinigen op consumptieve uitgaven. De VVD is voor een eerlijke aanpak: structurele keuzes maken, zodat investeringen betaalbaar en verantwoord blijven voor zowel burgers als ondernemers.

Dan de onderuitputting en kasschuiven. We zien dat er miljarden worden doorgeschoven naar latere jaren. Per saldo gaat het om 3 miljard uit '25 en nog eens 100 miljoen uit '26. Daarnaast rekent de begroting op miljarden aan onderuitputting, waarvan nog altijd 6 miljard in '25 en bijna 8 miljard in '26 moet worden gerealiseerd. Onderuitputting laat zich niet eindeloos inboeken. We willen een realistische begroting. Graag een reactie van de minister op dit punt en een toelichting op de risico's.

Voorzitter, mijn laatste punt. De VVD hecht ook eraan dat gemeenten voldoende ruimte en autonomie krijgen om hun middelen naar eigen inzicht in te zetten. Gemeenten ontvangen 728 miljoen compensatie voor de incidentele tekorten in de jeugdzorg in '23 en '24. De vraag aan de regering is of deze middelen ook benut kunnen worden voor andere uitgaven die in die jaren onder druk stonden door de financiële problematiek in de jeugdzorg. Daarnaast pleit de VVD ervoor dat gemeenten, net als het Rijk, de mogelijkheid krijgen om te werken met een stelpost onderuitputting. Dit geeft flexibiliteit om budgetten realistisch te plannen en tijdelijke financiële ruimte te benutten wanneer uitgaven lager uitvallen dan geraamd. We vragen de regering om hierover duidelijke afspraken te maken met de provincies, de financieel toezichthouder, zodat gemeenten deze middelen effectief kunnen inzetten voor lokale prioriteiten en de continuïteit van structurele voorzieningen. De aangenomen motie-Aukje de Vries die hiertoe oproept, is helaas nog niet uitgevoerd.

Voorzitter. Uiteindelijk gaat het om vertrouwen geven aan de mensen die ons land draaiende houden. Dat doen we door hun portemonnee te beschermen, door te zorgen dat

werken weer loont, door ondernemers de ruimte te geven en door een overheid te bouwen die kleiner, sterker en betrouwbaarder is. Dat doen we door onze financiën op orde te houden met discipline en verantwoordelijkheid. Alleen zo kunnen we de liberale belofte waarmaken dat de volgende generatie het beter krijgt dan wijzelf.

Dank u wel.

De voorzitter:

Een vraag van de heer Tony van Dijck.

De heer Tony van Dijck (PVV):

De VVD zit nu ongeveer vijftien jaar in het landbestuur, aan de knoppen. Ik hoor ze elke keer zeggen: kleinere overheid, kleinere overheid, kleinere overheid. Toch is in die vijftien jaar de overheid, vooral de rijksoverheid, met al die rijks-ambtenaren die hier rond het Binnenhof cirkelen, alleen maar meer, meer, meer geworden. Er zijn 50.000 ambtenaren meer dan tien jaar geleden; de overheid is van 100.000 naar bijna 160.000 ambtenaren gegroeid. Wat is nu het plan erachter? Is "een kleinere overheid" holle retoriek of zit er iets van een visie achter, van: dit gaan we doen en daardoor wordt de overheid echt kleiner? Ik wil namelijk ook een kleinere overheid. Maar ik vraag me af hoe de VVD dat dan eigenlijk voor zich ziet als ze dat al vijftien jaar roept.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Een goede vraag van de heer Tony van Dijck. We zien met z'n allen dat de overheid steeds groter wordt, dat er meer kosten zijn voor personeel en dat de externe inhuur niet echt wordt teruggedrongen. Volgens mij zien we de afgelopen jaren ergens wel een trappetje naar beneden; het lijkt te lukken. Maar we stellen met elkaar vast dat het tot nu toe niet is gelukt. Wij pleiten wel voor een sterke, effectieve overheid. Dat is ook een zuinige overheid en een overheid die zich richt op kerntaken. Dat vraagt om politieke keuzes.

In ons verkiezingsprogramma heeft u kunnen lezen hoe wij dat willen gaan doen. Ik heb net in mijn inbreng die kerntaken ook benoemd: een sterke krijgsmacht, de juiste randvoorwaarden om ondernemers de ruimte te geven om te ondernemen en een sociaal vangnet voor de mensen die dat echt nodig hebben. Dat betekent dus ook dat het op het gebied van zorg ergens iets minder zal moeten, dat het op het gebied van sociale zekerheid ergens iets minder zal moeten, dat er keuzes moeten worden gemaakt op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en dat we moeten blijven werken aan grip op asiel en het terugbrengen van de instroom.

De heer Tony van Dijck (PVV):

Dat het hier en daar wat minder moet, geloof ik wel. Maar de vraag is: hoe gaan we voorkomen dat er elke keer rijks-ambtenaren worden aangenomen? Het zijn er 50.000 in tien jaar tijd, een groei van een derde van het hele ambtenaren-apparaat! Het zijn vooral communicatiemedewerkers en beleidsmedewerkers. U bent ook voor minder regels. Nou, neem een batterij ambtenaren aan en je krijgt meer regels! Ze zitten namelijk de hele dag na te denken: hoe maak ik weer een nieuwe regel? Met andere woorden: we willen minder regels, we willen minder ambtenaren, maar toch, op de een of andere manier lukt het niet.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Volgens mij ligt er inmiddels een hele concrete agenda voor regeldruk. Die heeft minister Karremans gepresenteerd. Ik heb er het volste vertrouwen in dat we erin slagen om er in ieder geval eens een keer goed doorheen te gaan en de nodige regels te schrappen. Dat zal ongetwijfeld leiden tot minder ambtenaren en ook minder gedoe voor ondernemers. Dus volgens mij vinden wij elkaar daarin. Over de taakstelling voor het ambtenarenapparaat, onderdeel van het hoofdlijnenakkoord, waar wij allebei de handtekening onder hebben gezet, heb ik net dezelfde vraag aan het kabinet gesteld als de heer Tony van Dijck heeft gesteld. Ik kijk dus uit naar het antwoord van de minister op dit punt.

Mevrouw De Vos (FVD):

Ik hoor mevrouw Van Eijk net zeggen dat de VVD wil dat werken weer gaat lonen. Daar ben ik het helemaal mee eens. Maar de VVD heeft ook in het verkiezingsprogramma staan dat mensen die vanuit de bijstand weer aan het werk gaan en daar financieel op achteruitgaan, gedurende een halfjaar gecompenseerd moeten worden. Ik wil daar toch even bij stilstaan, want het betekent dus dat werken niet loont, als je thuis op de bank zit, weer aan het werk gaat en er dan financieel op achteruit kunt gaan. Is mevrouw Van Eijk het met Forum voor Democratie eens dat de oplossing, die compensatie, eigenlijk een doekje voor het bloeden is, een pleister op een structureel probleem, en dat we er op een andere manier voor zullen moeten zorgen dat werken weer gaat lonen, namelijk door de belastingen te verlagen?

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Als het gaat om "werken moet lonen" en het verlagen van de belastingen, vinden we elkaar. Maar misschien heeft mevrouw De Vos net het deel van het debat gemist waarin het juist ook ging over de bijstand. In de afgelopen jaren is het aantal mensen in de bijstand sterk afgenomen. Tegelijkertijd betekent dat dat er voor de mensen die nog in de bijstand zitten, een veel stevigere inspanning moet worden gedaan. De angst bij mensen is dat gaan werken of meer gaan werken, niet loont. Dat komt ook door de complexiteit van ons belastingen- en toeslagenstelsel. Om die angst weg te nemen en mensen toch die prikkel te geven, toch aan te jagen dat ze die stap maken, zodat ze zullen ervaren dat werken wel degelijk loont en dat meedoen in de samenleving heel veel meerwaarde heeft, zit bij ons die prikkel in ons programma.

Mevrouw De Vos (FVD):

Maar het is geen angst of een ervaring. Als je vanuit de bijstand weer aan het werk gaat, is het de realiteit dat je er financieel op achteruit kunt gaan. De oplossing daarvoor is dat je de inkomstenbelasting verlaagt, zodat het daadwerkelijk gaat lonen om te werken. Dus nogmaals mijn vraag: deze oplossing, om dit dan maar een halfjaar te compenseren, is toch op geen enkele manier een structurele oplossing voor het probleem dat werken op dit moment in Nederland niet loont?

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Een structurele oplossing voor "werken moet lonen en meer werken moet meer lonen" zit in een hervorming van ons belasting- en toeslagenstelsel. We staan er met z'n allen voor aan de lat om daar ook keuzes in te maken. Ik herken

het beeld niet dat vanuit de bijstand aan het werk gaan per definitie niet loont. Er zijn genoeg berekeningen waaruit blijkt dat dat wel degelijk het geval is. Mensen zijn alleen angstig en onzeker over de toeslagen en over de kortingen et cetera. Laten we die angst wegnemen en laten we mensen laten ervaren dat aan het werk gaan wel degelijk loont. Om dat te overbruggen willen wij die prikkel geven.

Mevrouw De Vos (FVD):

Nogmaals, het is geen angst of een ervaring. Door in haar verkiezingsprogramma te zetten dat ze het zullen compenseren als iemand erop achteruitgaat, erkent de VVD dat die achteruitgang er wel degelijk is. Dat zal misschien niet voor iedereen gelden, maar voor een significant aantal dus blijkbaar wel. Ik vind het heel treurig om te constateren dat onder het VVD-beleid van de afgelopen vijftien jaar de lastendruk voor Nederlanders alleen maar verder is gestegen, dat het nu niet loont om te gaan werken en dat de oplossing van de VVD dus is om een pleister op deze wond te plakken in plaats van die gewoon echt te genezen en het op te lossen.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Ik deel de conclusie van mevrouw De Vos niet op dit punt. Werken moet lonen en meer werken moet meer lonen. De oplossing daarvan zit in een hervorming van het belasting- en toeslagenstelsel. Zeker ook aan mensen die nu in de bijstand zitten zou ik de oproep willen doen: pak het aan, ga aan het werk en u gaat ervaren dat u er wel degelijk op vooruit kan gaan.

De voorzitter:

Hartstikke mooi. Dank u wel. Dan gaan we luisteren naar de heer Klaver van GroenLinks-Partij van de Arbeid.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Voorzitter. Ik zie al de teleurgestelde reacties omdat ik hier vandaag sta. Het spijt me, maar Tom van der Lee is ziek. Ik wens hem vanaf deze plek ook heel veel beterschap. Meneer Van Dijk, u zult het vandaag met mij moeten doen. Nu hoor ik de heer Dijk ook roepen, maar bij u moet ik gelijk aan andere dingen denken.

De voorzitter:

We gaan weer terug naar het onderwerp, stel ik voor.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Ja, zeker. Ik word volgend jaar 40. Ja. Dus mijn kinderen noemen mij inmiddels "dinosauriër" en "antiek". Dat doet soms wat pijn. Maar waarom deel ik dit met u? Ik ga verwijzen naar vroeger in mijn bijdrage. Dat krijg je als je 40 wordt. Maar dat vroeger is eigenlijk nog helemaal niet zo heel lang geleden. Ik weet namelijk nog dat toen ik jong was, de post bij ons werd bezorgd door een man in een bruin pak met van die rode letters op zijn pak. Hij was van PTT Post. Deze man bracht bij ons de post rond, zoals dat overal in Nederland gebeurde. We hadden ook nog van die mooie rode brievenbussen. Deze man kon rondkomen van één inkomen. Dit was de middenklasse in Nederland. Ik ga het niet allemaal mooier maken dan het is. Het was echt geen vetpot, maar deze man kocht een plek om te wonen.

Hij had een huis. Met één inkomen kon dit gezin rondkomen. Er was soms zelfs de ruimte om op vakantie te gaan. Het is minder dan 40 jaar geleden dat dat in Nederland gebeurde. In de tussentijd heb ik het land zien veranderen. De postbode, zoals we die toen noemden, werd een postbezorger. Dat werd iemand die niet meer dat vaste contract had. Het werd niet meer mogelijk om rond te komen van dat ene inkomen.

Toen ik heel jong was, was je arm als je een uitkering had. We wisten: als je in dit land een uitkering hebt, dan ben je arm. Dan is het gewoon geen vetpot. Dan heb je eigenlijk niks te makken. We hadden toch een soort van afspraak — een sociaal contract, zouden sommigen zeggen — dat we goed voor deze mensen zorgen. Maar in de afgelopen 40 jaar was je niet alleen maar arm als je in een uitkering zat. Steeds meer mensen zijn arm terwijl ze werken. We hebben er een begrip voor gekregen: werkende armen. Laat dat op je inwerken. Je hebt een baan, maar het is toch onmogelijk om rond te komen. In Nederland gaat het volgens de officiële definitie inmiddels om 200.000 mensen. En we weten allemaal dat het over veel meer mensen gaat die, ondanks dat ze werken, maar moeilijk kunnen rondkomen.

De onvrede waarover we vaak spraken in dit parlement en die breed, breed, in Nederland leeft, komt hieruit voort, dat het leven voor veel mensen onbetaalbaar is geworden. Deze postbode wist dat de toekomst van zijn kinderen beter zou worden dan zijn eigen leven was, maar heel veel mensen in dit land weten dat niet meer zeker. Er wordt dan gedaan alsof deze mensen zich massaal alleen maar zorgen maken over migratie of over massamigratie. Dat is niet het geval. Er zijn partijen in dit parlement, de populistische partijen, die proberen te doen alsof alles de schuld is van migratie. Alles. Dat vind ik eigenlijk niet eens zo erg, want dat doen ze al twintig jaar. Daar gaan ze lekker op, hè, meneer Van Dijk? Maar wat ik wel heel erg vind, is dat partijen hier die ooit in het midden van de politiek zaten, zoals de VVD, in deze populistische rotzooi zijn meegegaan, dat die zijn gaan doen alsof de onvrede die er in dit land leeft, daardoor komt. Zij zijn gaan meehuilen met de wolven. Als er op het Malieveld demonstraties zijn van extreemrechts, als er Hitlergroeten worden gebracht, duurt het een dag voordat ze snappen dat ze moeten zeggen dat dit toch extreemrechts geweld is en dat er nazi's stonden te demonstreren. Daar gaat het volgens mij mis. Als we echt iets voor elkaar willen krijgen, moeten alle krachten in dit parlement die staan voor democratie en rechtsstaat, de handen ineenslaan en met oplossingen komen.

De VVD stond hier net achter het spreekgestoelte te vertellen — we hebben maar weinig interrupties, anders had ik daar net zeker naar gevraagd — dat de lasten omlaag moeten in Nederland. Echt waar? Is dat wat de VVD meent? De lasten moeten omlaag? Hoe kan dat, als je in een kabinet zit waardoor de lasten juist omhooggaan? Komend jaar gaan ze met 20 miljard omhoog, waarvan 3 miljard beleidsmatig. Met andere woorden, dat komt gewoon door keuzes van dit kabinet. Het leven is onbetaalbaar voor veel mensen. De boodschappen zijn veel te duur. Het vinden van een huis is bijna onmogelijk. Wonen is misschien wel het allergrootste onderwerp dat in deze verkiezingen speelt en waar mensen mee zitten, en terecht. Een woning is meer dan een huis; het is een thuis, een plek waar je veilig moet zijn. Steeds minder mensen kunnen een woning vinden.

De heer **Dijk** (SP):

Sinds GroenLinks-Partij van de Arbeid zo'n fusieproces heeft meegemaakt, krijg ik een soort Groundhogidee. Ik heb het vaker meegemaakt. Ik word ook 40 dit jaar.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Dat is u niet aan te zien.

De heer **Dijk** (SP):

Nou, dat is wat anders. Ik ben behoorlijk grijs, kalend, kort en gedrongen.

De **voorzitter**:

Misschien kunt u een gespreksgroep beginnen om ervaringen uit te wisselen.

De heer **Dijk** (SP):

Ik hou van complimenten, maar dan moeten ze wel gemeend zijn. Ik ga u ook geen compliment geven, want op die manier wordt het heel ongemakkelijk.

Ik heb heel vaak meegemaakt dat de Partij van de Arbeid voor de verkiezingen hele mooie beloftes had en een soort geveinsde tweestrijd met de VVD aanging, en dat zie ik hier nu weer. Ik hou er niet van als mensen bedonderd en besodemieterd worden. Een van de dingen die mij echt furieus maken, is dat de PVV mooie beloftes heeft gedaan, ze na de verkiezingen over de schutting heeft gegooid, dit land, samen met een VVD die met de PVV ging meehuilen, tot stilstand heeft gebracht en mensen tegen elkaar heeft opgezet. Maar ik verwacht ook van u en uw partij, en misschien nog wel extra van het GroenLinksdeel van GroenLinks-PvdA, dat u afstand neemt van de VVD en de andere kant op gaat kijken. Dit toneelstuk is mega-Haags. Ik heb het in mijn bijna-40-jarig bestaan nu vier, vijf keer meegemaakt en het heeft de werkende klasse ver van links verwijderd. Ik wil u dus vragen om ofwel echt afstand te nemen van de VVD de komende tijd, of eigenlijk nu al, ofwel die mooie praatjes even voor u te houden.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Er zit bijna een compliment in, over die mooie praatjes, maar dat bedoelde u volgens mij niet. U kunt ervan op aan dat wij een zo links en progressief mogelijk kabinet willen, maar eerst moeten er nog wel even verkiezingen gewonnen worden. Ten tweede wijs ik erop dat ik vind dat de belangrijke scheiding in het parlement de scheiding tussen democratische en antidemocratische krachten zou moeten zijn. Ik vind dat dat onderscheid, dat er heel lang is geweest, door de VVD is losgelaten bij de laatste verkiezingen. Ik mag hopen dat u die mening deelt. Daar zal ik de VVD op aan blijven spreken totdat ze op haar schreden terugkeert. Ik vind dat dit een fout is geweest.

U wijst erop dat we ervoor moeten zorgen ... Dat is precies ook mijn punt. Iedere verkiezing opnieuw wordt er verandering beloofd, maar krijg je meer van hetzelfde. Dat gebeurde nu ook. De PVV had 37 zetels. Je kan er alleen maar over dromen dat je 37 zetels hebt in dit parlement en dat je het leven van mensen echt kan verbeteren. Maar ze deden het niet. Bij deze verkiezingen gaat het vertrouwen van mensen in de politiek niet terugkomen, absoluut niet. Maar een

nieuw kabinet moet dat vertrouwen wel zien terug te winnen. Daar moet heel breed in de Kamer voor worden samengewerkt. Ik heb met heel veel plezier het interview met u gelezen — dat is een gemeend compliment — waarin u zei: de SP wil graag regeringsverantwoordelijkheid nemen. Dat maakt de opties in dit parlement namelijk groter om een zo links en progressief mogelijk kabinet te vormen en ervoor te zorgen dat er werkelijk iets verandert in dit land. Ik zal straks nog iets over wonen zeggen om aan te geven wat er op dat gebied nog moet gebeuren. Dat gebeurt niet als we doorgaan op de oude voet.

De heer **Dijk** (SP):

Dat klopt, maar ik zie naast democratische en antidemocratische tendensen nog een groot verschil, namelijk tussen doorgeslagen individualisten en gemeenschapsdenkers, mensen die een samenleving willen opbouwen, mensen die dingen samen met elkaar willen oplossen, wat altijd tot vooruitgang heeft geleid. Als mensen samenwerken, komen we verder; als ze concurrenten worden, niet. Maar die concurrenten zitten wel steeds daar. Ze zijn steeds aan het aanwakken dat er meer concurrentie komt. Ik denk dat het goed is als partijen vooraf aan gaan geven wat ze de komende tijd willen, en ook met wie ze dat willen. Ik weet dat dat overkomt als een Haags spel, maar we hebben wel gezien dat, als dat niet gebeurt, de teleurstelling achteraf zo groot is bij mensen dat ze of afhaken, of hun heil soms zoeken in antidemocratische partijen. Daar heeft de Partij van de Arbeid-GroenLinks een grote verantwoordelijkheid in de komende verkiezingen. Het CDA overigens ook. Jullie staan allemaal mooi hoog, maar dat betekent ook kleur bekennen. Ik zou jullie willen oproepen om dat de komende tijd, voor de verkiezingen, al te gaan doen, in plaats van deze geveinsde tweestrijd te voeren. Daar schiet namelijk echt niemand iets mee op. Dat zorgt achteraf voor meer teleurstelling dan goeds.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Ik geloof dat de VVD best die tweestrijd wil, maar als ik naar de peilingen kijk, is dat niet per se de tweestrijd die hier gaande is. Die zit eerder aan deze kant of dáár. Ik vind wel dat we een beetje moeten oppassen. U zegt tegen mij: het debat dat u hier voert, is Haags. Wat u doet is ook behoorlijk Haags. "Met wie wilt u wel of niet samen?" De heer Dijk weet donders goed met wie wij willen samenwerken in dit parlement. We moeten dit land verder vooruithelpen.

Ik waak wel voor het volgende. Daarom kies ik ook voor deze toon in dit debat. We moeten wel proberen alle democratische krachten bij elkaar te krijgen in dit parlement om de juiste dingen te doen. Ja, er zijn grote inhoudelijke verschillen, maar er was een tijd waarin je probeerde om deze verschillen te overbruggen. We hebben de afgelopen jaren gezien dat rechts altijd dicteerde wat er gebeurde en dat links kon aanschuiven om rechts aan een meerderheid te helpen. Deze verkiezingen gaan over de vraag of we ervoor kunnen zorgen dat links eindelijk weer groot wordt, dat een linkse partij de grootste partij is, en dat rechts links aan een meerderheid mag helpen. Ik denk dat je dan zult zien dat er echt andere verschillen zijn. U moet namelijk ook niet doen alsof wij alleen maar met z'n tweeën een kabinet zouden kunnen vormen. Dat is in Nederland nog nooit gebeurd. Dat zal altijd door het centrum van de Nederlandse politiek moeten gaan, maar het moet zo links mogelijk. De kans daarop is groot. Daarom zijn wij ook

samengegaan: om ervoor te zorgen dat er een heel stevig links blok is en om ervoor te zorgen dat er weer hoop op is dat een linkse partij de grootste wordt. We kunnen dan een linkse premier leveren voor dit land. Als dat gebeurt, dan is de kans op wat u wenst het grootst.

De heer Dijk (SP):

Even voor de duidelijkheid: mijn punt is dat juist die oude gevestigde middenpartijen ook moeten nadenken over hoe we hier terecht zijn gekomen. Dat doe ik overigens ook. Dat is niet omdat het in die zogenaamde "middenkabinetten" zo'n enorm succes was. U heeft zelf fors oppositie gevoerd tegen Rutte II.

De voorzitter:

"De heer Klaver heeft zelf ..."

De heer Dijk (SP):

De heer Klaver heeft zelf ook flink oppositie gevoerd tegen het kabinet-Rutte II. Ik vind wel dat als u nu de VVD aanvalt in uw bijdrage, u zichzelf ook wel een spiegel mag voorhouden, zo van: als u dit nu doet, betekent het ook meteen iets voor kabinetsdeelname met de VVD ja of nee. Daar moet u eerlijk over zijn.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Volgens mij heb ik hier al antwoord op gegeven. We moeten echt veranderen.

Laat ik over de inhoud spreken, als we doorstappen naar wonen. Alle partijen hier in het parlement hebben hier grote woorden over wonen. Alle partijen. Maar hier gebeurt toch eigenlijk wel iets heel vreemds. Als we kijken naar wat er moet gebeuren op de woningmarkt, dan wordt er enerzijds terecht ingegrepen in de huurstijgingen. Die moeten we beperken. Onze partij is daar een groot voorstander van. Maar aan de andere kant doen we niks aan de investeringskracht in dit land. We zien dat te veel partijen hier nog steeds hopen dat de markt wel gaat ingrijpen, dat de markt gaat investeren en dat de markt ervoor gaat zorgen dat er meer woningen komen. Dat gebeurt niet.

We moeten terug naar de situatie waarin de overheid flink gaat investeren, dus geen kleinere overheid, zoals hier wordt gezegd, maar juist een grotere overheid. De beste dagen wat betreft woningbouw in Nederland zijn van net na de Tweede Wereldoorlog. Nederland lag letterlijk in puin. De Nederlandse economie was een drama. Maar de overheid investeerde fors in woningbouw. Dat is de enige manier om ervoor te zorgen dat we in dit land meer woningen krijgen. Er gaat hier namelijk iets volstrekt mis. Als je een woning zoekt in Nederland moet je geluk hebben dat je rijke ouders hebt die je misschien een beetje kunnen helpen. Dan kan je misschien een huis kopen. Of je moet arm zijn en tien jaar op een wachtlijst staan, zodat je in aanmerking komt voor een sociale huurwoning.

Het is nodig om voor alle mensen die daartussenin zitten ook weer te gaan bouwen. Dat kunnen we niet van projectontwikkelaars vragen. We moeten dit vragen van woningbouwcorporaties. Dit betekent dat we de grenzen moeten oprekken van de inkomens op basis waarvan mensen kunnen huren, zodat de woningbouwcorporaties ook voor de

middenklasse gaan bouwen. We moeten ervoor zorgen dat de overheid voor deze middengroepen leningen beschikbaar stelt via de woningbouwcorporaties, zodat er werkelijk gebouwd kan worden. Als we echt verandering willen in dit land, als we echt de onvrede willen aanpakken, zullen we ervoor moeten zorgen dat de sociaaleconomische positie van de middenklasse versterkt wordt.

Als we dat echt willen doen, moeten we niet bezuinigen, zoals iedere keer weer gebeurt. Dan moeten we niet bezuinigen op zorg, op sociale zekerheid en op alles wat we in al die jaren hebben opgebouwd. We zitten nu, zou je kunnen zeggen, in een soort veiligheidscrisis. Ik zie het alweer gebeuren volgende week, bij de doorrekening van het CPB: wie investeert het meest; wat gaat er gebeuren? Mij interesseert maar één ding: wie betaalt dit? Wie gaan de investeringen in defensie betalen?

We hebben de financiële crisis gehad. Door wie is die betaald? Door de gewone mensen. We kregen de coronacrisis. Wie heeft daar de prijs voor betaald? De gewone mensen. We zitten nu in de veiligheidscrisis. Als ik hier partijen hoor, zoals ook het CDA, stel ik vast dat de gewone mensen hier de prijs voor gaan betalen. Als je denkt dat je de btw moet verhogen of moet bezuinigen op onderwijs of de zorg om de extra uitgaven voor defensie te betalen, gaat er iets mis en voed je het wantrouwen in onze samenleving. Dat is een fout. Als je dat doet, begrijp je niet wat er nu misgaat en heb je de lessen uit het verleden niet begrepen.

In dat kader vraag ik de minister van Financiën of hij wil reflecteren op de bezuinigingen die nog steeds gepland staan op onderwijs, op innovatie en op onze wetenschap; in totaal 1,4 miljard, maar volgend jaar, als ik het goed zeg, al bijna 1 miljard. Het bedrijfsleven zegt: doe dit alsjeblieft niet, want dit tast het verdienvermogen van Nederland aan. Als je als VVD al vijftien jaar aan de macht bent en het bedrijfsleven na vijftien jaar komt met de klacht "het vestigingsklimaat in Nederland is zo erg, dat we hier niet meer willen blijven", is er hier iets echt heel goed misgegaan.

De heer Van Dijk had het echt mis toen hij het had over de supermarktprijzen in het afgelopen jaar, want dat had zijn eigen minister moeten oplossen. Maar de meeste ministers van Economische Zaken kwamen gewoon van de VVD. Als je dan het vestigingsklimaat zo achterlaat, is dat echt een schande. En jullie gaan er gewoon mee door, door nu te bezuinigen op onderwijs.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Als het gaat om het vestigingsklimaat en de ruimte om te ondernemen en te innoveren, staat GroenLinks-PvdA volgens mij aan de andere kant van het spectrum. Ik ga twee jaar terug, naar het amendement-Van der Lee en de enorme lastenverzwaringen voor het bedrijfsleven. Een paar maanden later kwam men erachter: dat amendement komt wel heel erg hard aan, want een op de vijf bedrijven zegt te willen vertrekken en geen vertrouwen meer te hebben in Nederland als vestigingsland. Hoe staat GroenLinks-PvdA daartegenover? Hoe gaat ze de defensie-uitgaven dekken? Hoe verhoudt zich dat tot dit verhaal?

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Wij staan voor een betrouwbare overheid. Daar begint het. Als ik met grote bedrijven, maar ook met het kleine bedrijfsleven spreek, is er één ding waaraan ze zich ergeren: een overheid die onbetrouwbaar is. Het kabinet van de afgelopen twee jaar, waar de VVD medeverantwoordelijk voor is, heeft er gewoon een zootje van gemaakt in Nederland. Dat is één.

Dan ten tweede. Daarvoor ga ik terug naar vier of vijf jaar geleden. Toen hadden we een ontzettend goede minister in vak K zitten, de minister voor stikstof. Ik meen dat ze nu bij de BOVAG zit. Die VVD-minister had plannen om ervoor te zorgen dat we de stikstofproblemen in dit land echt zouden aanpakken. Haar gezin werd bedreigd, maar zij hield haar rug recht. Zij wél. Maar het CDA en de VVD, die hun mond vol hebben over het bedrijfsleven en het vestigingsklimaat, bogen voor BBB. En er is niks gebeurd op het gebied van stikstof.

Dit land loopt vast. Als je met ASML spreekt over de uitbreidingen die nodig zijn, moet je vaststellen dat die niet kunnen, omdat Nederland op het stikstofsloot zit. Ik ga mij dus niet laten aanpraten dat wij vanuit de oppositie verantwoordelijk zijn geweest voor het vestigingsklimaat en dat het daardoor nu niet goed gaat. Jullie hebben de boel hier volledig uit de klauwen laten lopen. Dat is wat er is gebeurd. Daarom noem ik ook stikstof. Bedrijven kunnen niet uitbreiden; daar gaat het mis.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Als het gaat over die betrouwbare overheid, wijs ik nog een keer op het amendement-Van der Lee van oktober 2023, dat de lasten voor bedrijven fors verhoogde. En dan praten over een betrouwbare overheid? Dat matcht niet met elkaar.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):
Dat matcht prima.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

En ja, als het gaat om het op orde hebben van de randvoorwaarden: daarvoor staan we samen aan de lat. Daar moeten we samen op investeren en zorgen dat we dat voor elkaar gaan krijgen. Daar vinden we elkaar. Maar lasten verzwaren verhoudt zich niet met staan voor het vestigingsklimaat en bedrijven hier de ruimte geven om te investeren en uit te breiden.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Volstreekte onzin. Sorry, dat is volstreekte onzin. Als de VVD het meent, als je meent dat we de middenklasse in dit land moeten versterken en dat we rekeningen moeten betalen, dan moet je kijken: waar leg je de rekening neer? Wie betaalt? De vennootschapsbelasting in Nederland was in de jaren tachtig 35%. We zitten nu 10% lager. Wij willen 'm met een paar procent verhogen en u doet alsof de wereld te klein is. Alsof het krankzinnig is wat hier wordt voorgesteld. Weet je wat krankzinnig is? Dat bedrijven steeds minder belasting zijn gaan betalen en gezinnen steeds meer. Daar willen we een kleine correctie op. That's it. Daar willen we een kleine correctie op.

Bedrijven vinden dit ook geen probleem. Wat ze wél problematisch vinden, is het jobbeleid dat de overheid voert, dat

er geen langetermijnperspectief is, dat ze worden overvallen — en dat snap ik wel — met amendementen die worden ingediend of plannen die er zijn. Er is een breed akkoord in de Kamer nodig over hoe ons belastingstelsel er de komende jaren uit komt te zien, hoe de hervorming eruit gaat zien. Bedrijven zullen een grotere bijdrage moeten leveren aan de inkomsten van de overheid, zodat we ervoor kunnen zorgen dat het land stabiel is.

Het is belangrijk dat, als je eenmaal een afspraak máákt, je je daar dan ook aan houdt. Een voorbeeld. We hadden afgesproken dat we warmtepompen verplicht zouden stellen. Bedrijven zijn massaal gaan investeren in fabrieken en capaciteit om dit te doen. Dit kabinet heeft dat teruggedraaid. Wat denkt u dat het doet met het vertrouwen van bedrijven in de overheid als wij zeggen "we gaan deze richting op", maar ons daar dan niet aan houden? Daar waren wij aan deze kant van de Kamer niet voor verantwoordelijk. De VVD, dit kabinet, zij ondermijnen het vertrouwen.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Inzake het vestigingsklimaat — want het gaat om het fiscale beleid — is het punt dat ondernemers keer op keer maken: hou het vennootschapsbelastingtarief alsjeblieft op hetzelfde niveau, ga daar niet aan draaien, want dat heeft enorme impact; het pakt onze ruimte weg om te investeren, om werkgelegenheid en banen te creëren en om onze economie te laten groeien. Als we onze economie laten groeien, kunnen we ook onze defensie-uitgaven dekken. De vraag aan GroenLinks-PvdA is: hoe gaat ze die defensie-uitgaven dekken? Gaat ze die volledig dekken en waar legt ze de rekening neer?

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Hoe we dat precies gaan doen, ziet u volgende week. Wij laten ons programma doorrekenen en u gaat dat daar precies zien. Wat ik wel kan zeggen, is dat wij de dekking niet gaan halen bij sociale zekerheid of bij zorg of bij gewone mensen in dit land. Ik denk echt dat dat onverstandig is, gelet op het verhaal dat ik hier eerder heb verteld.

Ik blijf erbij dat het feit dat bedrijven belasting moeten betalen niet het probleem is. Ze moeten er wel zeker van kunnen zijn dat het beleid niet iedere keer verandert, ook de belastingwetgeving niet. Bedrijven nemen investeringsbeslissingen over vele, vele jaren. Ze moeten ervan op aan kunnen dat de overheid betrouwbaar is. Dat is waar u ons aan kunt houden: dat we afspraken maken voor de langere termijn, zodat bedrijven weten waar ze op kunnen bouwen.

Maar er is een groot politiek verschil tussen de VVD en ons. Wij zeggen: wij willen niet dat gewone mensen in het land nu de prijs moeten betalen van deze veiligheids crisis. Wij leggen een belangrijker deel neer bij miljonairs, maar ook bij bedrijven. Dat is zeer gepast. Daarbij letten we er ook nog op dat we het op een juiste manier doen en dat de juiste fiscale regelingen overeind blijven, juist opdat al die bedrijven die zeer hooginnovatief zijn door kunnen blijven ondernemen.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Afsluitend concludeer ik dat GroenLinks-PvdA de rekening van de defensie-uitgaven bij het bedrijfsleven neerlegt.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Ik concludeer dat de VVD de rekening voor uitgaven aan defensie gaat neerleggen bij gewone mensen. Dat lijkt me buitengewoon onverstandig.

Voorzitter, ik ga verder. Dank voor de brief van gisteren over het energienoodfonds. Dat was de positieve noot. Ik kan het verkeerd hebben gelezen, maar uit de brief sprak nog niet de politieke wil om hier al echt voor dit najaar mee aan de slag te gaan. De politieke wil lijkt daar toch enigszins te ontbreken. Daar zit wel echt een grote zorg van ons. Vooral in het licht van wat ik zojuist vertelde over mensen die niet kunnen rondkomen en die zien dat het leven te zwaar aan het worden is, denken wij echt dat het noodfonds nodig is om deze stap te zetten. Ik wil dus graag van de minister horen: we gaan toch niet accepteren dat mensen nu in de kou zitten? Welke obstakels ziet hij? Zijn het technische obstakels of politieke obstakels? Op wat voor manier kunnen we ervoor zorgen dat het noodfonds dit najaar wel degelijk ingaat, ook conform een aangenomen motie op dit punt?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Met dat laatste over het noodfonds ben ik het helemaal eens. Ik zal daar zo in mijn bijdrage ook op ingaan. Het amendement uit het voorjaar en de motie uit de APB moeten gewoon worden uitgevoerd, punt. Ik zat nog even te kauwen op wat de heer Klaver net zei over de lasten voor bedrijven. Die gaan omhoog. Dat is nodig om de defensierekening te betalen. Gaat de defensierekening dan ook helemaal betaald worden? De afspraak is 3,5%, 19,3 miljard in 2035. Dat is natuurlijk het hele verhaal. Anders verhoog je de lasten voor bedrijven ook om andere redenen.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Allereerst, wat wij precies met defensie gaan doen, gaat u volgende week zien. Ik wilde zeggen dat we daar allemaal heel erg naar uitkijken, maar dat is niet waar. Volgens mij kijken in ieder geval de mensen in deze zaal heel erg uit naar 10 oktober. De rest van Nederland denkt: val me niet lastig. Maar wij kijken heel erg uit naar 10 oktober. Dan gaat u precies zien wat we met defensie doen. Wij vinden het belangrijk dat voor alle uitgaven die we doen voor de overheid, dus ook het versterken van de middenklasse — ik doel dan op het zorgen dat zij er qua inkomen op vooruit gaan, dat boodschappen betaalbaar zijn en dat we fors kunnen investeren in woningbouw — bedrijven een grotere bijdrage leveren. Dat heeft niet alleen te maken met defensie.

De heer **Vijlbrief** (D66):

Ik had niet door dat de heer Klaver aan een volgend onderwerp begon. Ik kom toch nog even terug op de rekening voor de toekomst. Het gaat dan natuurlijk niet alleen over defensie. De rekening voor zorg loopt enorm op in de komende jaren. Dat is logisch in een vergrijzende samenleving. Ik vind het verhaal van de heer Klaver een beetje vreemd. Hij zegt: die rekening gaan we niet terugleggen bij mensen. Dat begrijp ik wel. Maar je kan best wat aan die vergrijzingsgevoelige uitgaven doen zonder dat het direct de armste groep of de middengroep betreft. Er zitten in die uitgaven ook allerlei dingen waardoor bijvoorbeeld rijkere mensen extra voordelen hebben in de zorg. Waarom zegt

de heer Klaver: als ik dan moet kiezen, dan kies ik ervoor om die rekening volledig bij bedrijven te leggen?

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Ik heb niet gezegd dat we die volledig daar neerleggen. Dat heb ik niet gezegd. Het is een beetje "NIVEA": eigenlijk moet je niet invullen voor een ander. Ik ga dat nu toch doen. In het verkiezingsprogramma van D66 zie je bijvoorbeeld dat er een grotere eigen bijdrage wordt gevraagd van mensen die eigen vermogen hebben. Mensen die voldoende eigen middelen hebben, zouden in de zorg best een beetje meer kunnen bijdragen. Dat is op zich best een linkse gedachte. Wij hebben die discussie ook gehad, ook voor ons programma. Gaan we dat doen of niet? Uiteindelijk hebben we niet gekozen voor dit soort oplossingen. Dat heeft ermee te maken dat bijna alles inkomensafhankelijk is geworden bij de overheid.

Iemand heeft het weleens gehad over "inkomensafhankelijke krentenbollen"; daar zitten we niet heel ver vanaf. Als je dat doet, maak je het systeem zo ingewikkeld, met allerlei extra eigen bijdragen, dat wij heel erg bang zijn dat er weer grensgevallen komen en dat we mensen uiteindelijk op deze manier in de verdrukking helpen. Daarom hebben we daar niet voor gekozen. We proberen natuurlijk wel de kosten in de zorg te drukken waar dat kan, bijvoorbeeld door akkoorden te sluiten met het zorgveld. Dat is in de afgelopen jaren effectief gebleken om de stijging van de kosten te beperken. Maar we gaan niet de rekening bij mensen leggen door bijvoorbeeld het eigen risico niet af te schaffen.

De heer **Vijlbrief** (D66):

Over dat eigen risico worden we het nooit eens, denk ik. Ik denk dat dat een heel onverstandige maatregel is, maar daar hoeven we het nu niet over te hebben. Het ging mij meer om de vraag ... De heer Klaver zegt dat het best wel een linkse gedachte is. Wij hebben dat niet in ons programma staan omdat het een linkse gedachte is; die gedachte is er omdat de zorguitgaven anders exploderen. Daar gaat het om. Ik vind het in zekere zin een beetje goedkoop om net te doen alsof je dat allemaal kunt handhaven. Ik denk dat de heer Klaver ook weet, en dat GroenLinks-PvdA ook weet, dat er uiteindelijk wel ergens een keer ingrepen nodig zullen zijn. Daarom stel ik deze vraag.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Zeker. Wat wij graag ... Twee zaken hierover. Ik zeg expres dat het een linkse gedachte is als je zegt dat mensen met een hoger inkomen best meer kunnen bijdragen. De heer Vijlbrief weet volgens mij zelf als geen ander hoe de Belastingdienst werkt. We hebben in ons belastingstelsel gezien — de zorg is iets anders — hoe inkomensafhankelijke regelingen maken dat meer mensen in de problemen komen. Neem bijvoorbeeld een inkomensafhankelijke regeling zoals de kinderopvangtoeslag. Mensen zijn niet zeker van het inkomen dat ze hebben en of ze erop vooruitgaan als ze gaan werken. Volgens mij is hier in de Kamer een breed gedeelde gedachte dat we daarvanaf moeten. Ik ben het dus wel met u eens dat mensen met een hoger inkomen meer zouden moeten bijdragen aan de zorg. Maar om dat nou per handeling te doen? Dat gaat tot ongelukken leiden. In die zin zijn wij gewoon heel pragmatisch bij GroenLinks-Partij van de Arbeid. Wij willen niet nog meer

inkomensafhankelijke regelingen optuigen, omdat we zien dat dat tot ongelukken leidt. Laten we dat alsjeblieft via de belastingen regelen. Dus als je wat meer geld verdient, betaal je ook gewoon wat meer belasting, maar dan heb je wel toegang tot alle regelingen, tot de sociale zekerheid, zoals die er voor iedereen zijn. Ik denk dat je daarmee betere zorg krijgt en betere sociale zekerheid in plaats van als je het regelt op de manier waarop D66 dat wil doen.

Mevrouw De Vos (FVD):

Ik haak nog even aan op het onderwerp woningnood. Ik hoor de heer Klaver spreken over de noodzaak om woningen bij te bouwen. Daar ben ik het helemaal mee eens, maar ik zou toch ook even terug willen gaan naar de vraag waar die woningnood precies vandaan komt. Kan de heer Klaver daar een antwoord op geven?

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Er is te weinig gebouwd. Punt.

Mevrouw De Vos (FVD):

Er is te weinig gebouwd. Punt. En heeft het er ook iets mee te maken dat er in de afgelopen vijftien jaar 1,5 miljoen mensen netto naar Nederland zijn gekomen, dat de bevolking daardoor is gegroeid en dat je dus meer woningen nodig hebt dan vijftien jaar geleden?

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

U stelt mij de vraag: hoe komt het ...

De voorzitter:

"Mevrouw De Vos stelt mij de vraag."

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Mij wordt de vraag gesteld: hoe komt het dat er woningnood is? En ik zeg: dat komt doordat er te weinig gebouwd is. Als u hier de suggestie wilt doen dat dat komt doordat er migranten zijn gekomen, dat dat de reden is dat er woningnood is, dan zeg ik: dat is niet waar, dat is onjuist. Als mevrouw De Vos aangeeft dat als er meer mensen in je land zijn of de bevolking groeit, op wat voor manier dan ook, dat druk zet op de huisvestingsvraag, dan klopt dat. Mijn punt is — dat is namelijk het debat dat ik hier graag zou willen hebben in alle redelijkheid met elkaar — dat er vanuit die kant van de Kamer wordt gedaan alsof de woningnood komt door de groei van de bevolking. Het punt is dat het komt doordat er weinig gebouwd is. Dat is de echte reden, dus daar blijf ik bij.

Mevrouw De Vos (FVD):

Ik moet hier even over nadenken.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Nou, goed idee.

Mevrouw De Vos (FVD):

De heer Klaver zegt dat er geen woningnood is doordat de bevolking is toegenomen. Dat is natuurlijk bizar, want als

de vraag toeneemt en het aanbod gelijk blijft, dan krijg je een woningnood. Volgens mij kan een kind in groep 3 dat ook bedenken. Misschien kan de heer Klaver daar nog even over nadenken. Daar komt natuurlijk bij dat je, als je te weinig woningen bouwt en je die bevolkingsgroei dus niet bij kan benen, ook een woningnood krijgt. Daar zijn we het over eens, maar het probleem is — daar zou ik toch ook nog even naar willen vragen — dat het natuurlijk te maken heeft met de klimaat- en stikstofregels, waardoor het heel moeilijk is om bij te bouwen. Nieuwe woningen moeten van het gas af. Er worden heel weinig vergunningen afgegeven doordat we op een stikstofsot zitten. Dat zijn beide toch thema's waar de partij van de heer Klaver groot voorstander van is. Dus hoe ziet hij dat voor zich? Hoe gaan we dat oplossen?

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Dat is twee keer niet waar, om daarmee te beginnen. Mijn probleem zit erin dat hier de suggestie wordt gedaan dat de woningnood komt door migratie. Ook als er geen migratie was geweest, hadden we nog steeds een tekort aan woningen gehad in dit land. Dus ik blijf erbij dat we meer hadden moeten bouwen en dat daar collectief in is gefaald. Dan het punt van stikstof. Als er één partij hier is die altijd voorstellen heeft gedaan — we hebben zelfs een eigen initiatiefwet hierop geschreven — om te zorgen dat Nederland van het stikstofsot af komt, dan is het GroenLinks-Partij van de Arbeid wel. Wij doen daar iedere keer voorstellen voor. Forum voor Democratie ontkent gewoon überhaupt dat er een stikstofprobleem is. Dat is hartstikke leuk, maar daarmee komt de vergunningverlening niet op gang. Het is leuk om te knippen in een filmpje, maar daarmee komt de vergunningverlening niet op gang. BBB zegt officieel niet dat ze het ontkennen, maar wil niks doen aan het oplossen van de problemen. Daar komen de boeren, de PAS-melders door in de problemen. De vergunningverlening zit op slot. Dit kunnen we alleen oplossen als we de veestapel gaan laten krimpen. Ik kijk er heel erg naar uit dat een nieuw kabinet dat gaat doen.

Mevrouw De Vos (FVD):

Ik kan de heer Klaver vertellen: zelfs als je alle economische activiteit in Nederland stopt, haal je de stikstofnormen niet. Dat komt doordat die stikstofnormen totaal zijn losgezongen van de realiteit en op geen enkele manier verband houden met de daadwerkelijke staat van de natuur. Je moet dus inderdaad af van die stikstofmodellen. Het klopt: er is geen stikstofprobleem. We moeten kijken naar de daadwerkelijke staat van de natuur en de vergunningverlening daarop baseren, zoals Frankrijk en Italië allang doen. Dit is iets wat je gewoon op kunt lossen. Ik vind het werkelijk stuitend dat de heer Klaver niet naar de realiteit kijkt en niet erkent dat de woningnood het gevolg is van massale immigratie en het gevolg van klimaat- en stikstofregels. Hij zegt wel op te komen voor de gewone man, maar de realiteit is dat de gewone man door deze drie grote problemen niet aan een woning kan komen. De heer Klaver kan sprookjes blijven vertellen, maar dan lossen we het probleem niet op.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Ik begon eigenlijk mijn bijdrage al, een beetje een nostalgische bijdrage, over vroeger. In de Kamer verlang ik ook weleens een beetje naar vroeger, namelijk toen we het in ieder geval eens waren over de feiten. Vervolgens hadden

we allemaal een andere interpretatie van deze feiten en hadden we allemaal andere oplossingsrichtingen. Het is echter heel lastig debatteren als mensen gewoon zeggen: er is geen stikstofprobleem; het is er gewoon niet. Dan zijn er twee totaal andere werkelijkheden. Ik denk dat dat er ook voor zorgt dat Nederland gewoon niet verder komt. Dit is een nieuw fenomeen hier in het parlement. Het is nog niet zo heel oud en ik kan niet wachten totdat we teruggaan naar de situatie dat we het hier in ieder geval eens zijn over de feiten en dat we vervolgens andere politieke opvattingen over deze feiten hebben of andere oplossingen zien voor de problemen die er zijn, maar hier kan ik niks mee.

De heer Kouwenhoven (NSC):

Ik hoor de heer Klaver met passie spreken over de rekening niet bij normale mensen leggen. Ik hoor hem spreken over het belang van stabiliteit in beleid. Toch zie ik de Partij van de Arbeid-GroenLinks zo enorm snel snijden in de hypotheekrenteaftrek voor de huizen van normale mensen, de lasten van normale mensen — en niet een beetje snijden, maar heel snel snijden. NSC wil deze hypotheekrenteaftrek in ere houden.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):
Knip.

De heer Kouwenhoven (NSC):

Nu snap ik niet goed waarom de heer Klaver zegt dat die lasten niet bij normale mensen komen als hij wel dit soort maatregelen neemt die tot honderden euro's kosten voor die normale mensen.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Ik heb voor het eerst met u mogen samenwerken. We hebben samen een amendement gemaakt om de buffelboete op te lossen. Terwijl we daarin samenwerkten, kwam ik erachter hoe verdraaid intelligent u bent. Als hier dus wordt gezegd dat u niet snapt wat er nu gebeurt, dan is dat niet helemaal waar. Net zoals heel veel partijen hier in het parlement vinden wij dat de hypotheekrenteaftrek inderdaad moet worden afgebouwd. We volgen een pad, zoals eerdere kabinetten al deden; het is ooit ingezet onder een VVD-minister van Financiën. Daar gaan we mee verder. Alle experts op dit gebied zeggen dat het heel belangrijk is voor de woningmarkt en hoe die functioneert. De vraag is wel: hoe zorg je ervoor dat dit geld terugkomt bij gezinnen? Daar hoeft u mij niet voor op mijn blauwe ogen te geloven. Volgende week ziet u onze doorrekening en daarin kunt u precies zien dat wij ervoor zorgen dat mensen erop vooruitgaan in dit land, ook als de hypotheekrenteaftrek wordt afgebouwd. Dat is veel verstandiger, maar dat wist u eigenlijk al.

De voorzitter:

"Dat wist de heer Kouwenhoven eigenlijk al."

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):
Dat wist de heer Kouwenhoven al.

De voorzitter:

U continueert.

De heer Klaver (GroenLinks-PvdA):

Ja. Ik was bij het Noodfonds Energie. Ik wil echt de toezegging van de minister dat we ervoor gaan zorgen dat mensen niet in de kou zitten. Het is geen perfect instrument, wil ik erbij zeggen. In mijn ideale wereld zouden we dit niet nodig hebben. Het is lapwerk, het is niet fraai, maar het is wel het beste wat we nu hebben. Dat moet je niet zomaar weggooien of wachten tot volgend jaar, want het is nu al koud en de verwarming moet gewoon aan kunnen bij mensen.

Ik had het er zojuist al over: de buffelboete. Volgens mij is dit gewoon een fout die in het Belastingplan terecht is gekomen, iets wat niet had gemoeten. Juist mensen met parttimebanen, veelal mensen die in winkels werken ... Ik heb zelf gesproken met een aantal mensen die bij de Bijenkorf werken. Als je toevallig een partner hebt die in de bouw werkt — dat is een combinatie die ik in de gesprekken die ik heb gevoerd veel ben tegengekomen — dan kan dit je echt tot honderden euro's per jaar kosten. Dat is precies het geld dat mensen niet kunnen missen. Ik denk dat we er als Kamer goed aan doen om dit probleem op te lossen. Ik weiger te geloven dat dit echt de bedoeling was van de partijen die vorig jaar het Belastingplan hebben gesteund. Wij hebben dat niet gedaan, maar ik kan me niet voorstellen dat de partijen die dit wel hebben gedaan, het idee hadden om mensen die werken en die vroeger tot de middenklasse zouden behoren en die we nu soms werkende armen moeten noemen, te pakken met honderden euro's.

Daarom hebben wij samen met NSC hierover een voorstel gedaan. Aan het amendement wordt nog gewerkt. Het komt zo snel mogelijk naar de Kamer. Het idee is om het probleem op te lossen door in ieder geval, zoals ik net in het interruptiedebat met de heer Van Dijck zei, te kiezen voor dezelfde oplossing die donderdag voorligt voor de btw, namelijk: de schijfgrens van het hoogste tarief iets minder hard laten stijgen. Daarmee gaat nog steeds iedereen erop vooruit in dit land, maar zorgen we er wel voor dat we deze fout herstellen voor mensen die het echt heel hard nodig hebben, dat we deze straf eraf halen. Ik hoop heel erg dat de Kamer hierop eensgezind kan zijn en dat we aan Nederland kunnen laten zien dat deze Kamer wel degelijk iets kan. Ik word soms namelijk wel een beetje moe door alle debatten over de toon. Volgens mij maakt het mensen niet zo heel veel uit dat we hier stevige debatten met elkaar hebben. Het is ook niet waar dat de debatten nu plots heel veel steviger zijn dan lang geleden. Ze zijn vaak persoonlijker. Dat is een groot probleem. En we lossen gewoon minder problemen op. Een stevig debat is dus prima, maar dit is toch echt een probleem, jongens. Als we aan het einde van deze debatten kunnen zeggen "dit hebben we opgelost", zou dat top zijn.

De heer Grinwis (ChristenUnie):

Ik spreek de heer Klaver via de voorzitter persoonlijk aan, want de suggestie hangt nu boven de markt dat dit amendement wordt ingediend op de btw-wet, die we als commissie naar voren hebben gehaald voor behandeling met een soort gentlemen's agreement. Dan gaan we daar niet aankomen. Ik vind het dus best een beetje ingewikkeld dat er nu een best wel grootschalig amendement wordt voorbereid bij een wetsvoorstel waarvan we met elkaar met steun van en links en rechts hebben gezegd: oké, dan doen we dat

voor de verkiezingen om de zekerheid te bieden aan ondernemers en burgers dat de btw op boeken, kranten, cultuur en sport niet omhooggaat. Ik vind het dus wel een beetje een ingewikkelde. Waarom niet gewoon netjes een amendement indienen op het Belastingplan?

Ten tweede. De buffelboete, zoals die zo mooi wordt genoemd, is natuurlijk geen boete in dit Belastingplan, maar een boete uit het vorige Belastingplan. Toen heb ik zelf ook pogingen gedaan om die terug te draaien met een verlaging van de arbeidskorting en een verhoging van de algemene heffingskorting, want daar hebben we het technisch gezien over. GroenLinks-PvdA heeft toen voorgestemd, maar het heeft helaas geen meerderheid gehaald. Dus nou ja, ik ben het eens met die beweging, maar het is natuurlijk willens en wetens een welbewuste politieke keuze geweest van het toenmalige kabinet, inclusief nachten waarin werd gehuild. Dat weet meneer Klaver best wel. En dat moet dan nu op stel en sprong gerepareerd worden in een wet die we naar voren hebben gehaald om andere redenen. Dat vind ik niet zo netjes.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Kijk, dat de heer Grinwis persoonlijk wordt naar mij, kan ik nog wel hebben, maar dat hij nu ook persoonlijk wordt naar de heer Heinen ... Zie je, hij schrikt er nog steeds van als hij terugdenkt aan al die nachten. Er zijn, vind ik, grenzen aan hoe je op iemands pijn kan drukken, meneer Grinwis. Binnen de gedachte van de ChristenUnie vind ik dat u eigenlijk ver over de schreef gaat. Dit is het moment voor de voorzitter om in te grijpen, zou ik zeggen.

De **voorzitter**:

Ik denk dat hij wel uit zichzelf excuses aanbiedt.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Dat zou nog beter zijn, voorzitter. Nee, maar om terug te komen op het punt. Er zijn twee zaken. Eén. Er is heel veel onrust over deze maatregel in het land. Vóór de verkiezingen zijn heel veel politici heel toeschietelijk door te zeggen: we gaan dit oplossen; we gaan dit oplossen. Er wordt pas na de verkiezingen gestemd over het Belastingplan. Ik wil gewoon graag zekerheid geven aan mensen in het land dat deze buffelboete van tafel gaat. Daarom brengen we het ook bij dit wetsvoorstel in. Even voor de goede orde: in dit wetsvoorstel wordt ook de dekking voor het niet door laten gaan geregeld. Dat zit allemaal in box 1. Eigenlijk wordt daar dezelfde dekking als wij hebben als onderdeel van de dekking aangedragen. Er zit dus technisch gezien echt wel een logica in dat je het hierbij laat aansluiten. Ik zal u ook zeggen dat als dat niet zo was geweest, wij dat ook niet op deze manier hadden gedaan. Als het alleen de btw was geweest, was het echt een hele rare figuur geweest. Dat is nu niet het geval.

Kijk, als we het nu zeker zouden kunnen weten doordat het amendement Kamerbreed mee wordt getekend, zodat wat de uitslag van de verkiezingen ook is, we zeker weten dat het bij het Belastingplan wordt geregeld, vind ik het ook prima als het daar pas wordt gedaan. Ik vind het ook prima als er wordt gezegd: we dienen een motie in dat er een nota van wijziging komt, een amenderende motie en een nota van wijziging, zeg maar. Ik zit niet vast aan de manier waarop, maar één ding weet ik wel: leer mij politici kennen;

voor de verkiezingen willen ze heel graag dit soort problemen oplossen en na de verkiezingen verdwijnt die wil wel eens, zal ik maar zeggen. Ik wil dit nu gewoon verzilveren, op dit moment. Mensen in Nederland maken zich grote, grote zorgen en dat laat ik net iets zwaarder wegen dan de overwegingen van de commissie om dit nu naar voren te trekken.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik snap natuurlijk alles wat de heer Klaver zegt. Ik weet precies hoe het met het Belastingplan zit, en met die tabelcorrectiefactor en zo. Dat is allemaal gesneden koek. Dat weet de heer Klaver ook. Ik zal afzien van verdere persoonlijke aanvallen op deze minister, althans in deze interruptie. Mijn bijdrage komt nog.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Ik heb geen excuses gehoord, voorzitter. Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ...

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Neeneenee, alle gekheid op een stokje. Ik ga dit eens overwegen en hier goed naar kijken. De heer Klaver kan dit ook niet weten, want hij was niet bij de procedurevergadering, maar wij hebben dit eigenlijk wel met deze argumentatie naar voren gehaald. Als dit nu voor 300, 400 of 500 miljoen — ik weet niet wat het bedrag van het amendement wordt ...

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

500 à 600 miljoen.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Als dit voor 500, 600 miljoen in één keer wordt verbouwd, zo vlak voor de verkiezingen, vind ik dat ingewikkeld, terwijl ik wel inhoudelijk positief tegenover het doel sta. Doe dan alsjeblieft een motie die we aannemen of dien een amendement in op het Belastingplan, waar we na de verkiezingen over gaan stemmen. Maar doe het niet nu op deze manier. Dat is het beroep dat ik doe. Dat doe ik niet omdat ik het oneens ben met de heer Klaver, maar meer omdat ik het niet helemaal kies vind, gezien het proces dat we hebben doorlopen als commissie voor Financiën.

De heer **Klaver** (GroenLinks-PvdA):

Ik versta de heer Grinwis zeer goed. Ik weet dat hij ook dit probleem wil oplossen. Ik hoop ook dat hij mij heeft gehoord dat het belangrijkste punt voor ons is dat we nu zekerheid willen kunnen geven, nu die echte zekerheid er is dat het ook echt gaat gebeuren. Daarvoor is voor ons belangrijk wie nu dit amendement ondertekenen. Of komt er een motie, of komt er een nota van wijziging hierop zodat we deze in die zin kunnen amenderen? Het gaat erom dat we zeker weten dat dit echt gaat veranderen, zodat we na deze AFB tegen Nederland kunnen zeggen: deze wijziging gaat niet door; maakt u zich geen zorgen. We zijn zeer bereid om daarover mee te denken om dat op een goede manier te doen. Als we daar niet uitkomen, komt het gewoon donderdag in stemming. Maar dat is helemaal niet het doel. Ik weet dat de heer Grinwis zeer bereidwillig is om hiernaar te kijken en dat hij dit wil steunen. Ik gun hem ook 37 zetels,

maar die heeft de ChristenUnie nog net niet. Wij tellen ook gewoon. Zoals ik al zei, lijkt het er op dit moment op dat er een meerderheid is. Als ik dan kan kiezen om mensen te helpen in Nederland, twijfel ik geen seconde om dat te doen.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan gaan we luisteren naar de heer Vermeer, BBB.

De heer Vermeer (BBB):

Dank u wel, voorzitter. Allereerst beterschap aan de heer Van der Lee, die ik er gisteren al niet helemaal fris bij zag zitten. Ik maakte mij al zorgen. Wat erger is, is dat we nu de heer Klaver als spreker hadden, die dacht dat de woningnood niet aan de hoeveelheid mensen ligt, maar het stikstofprobleem wel aan de hoeveelheid vee. Dus geheel consequent is hij ook niet.

De financiële toekomst van Nederland staat onder druk. Om de koopkracht van onze burgers op peil te houden, of waar nodig te brengen, en een ronkende economie te bouwen voor onze bedrijven, hebben wij een hele belangrijke component nodig: betaalbare energie. Daar wil ik hier vandaag in het bijzonder op ingaan. Het belang van goedkope energie zien we terug in de opbouw van onze verzorgingsstaat in de jaren zestig en zeventig door het Groningenveld. Er wordt weleens gezegd dat onze verzorgingsstaat is gebouwd op het Groningenveld. Maar Groningen is ondermijnd, onze verzorgingsstaat ook. En nu is het geld op. Door oplopende energiekosten verslechtert onze internationale concurrentiepositie ten opzichte van landen als China en de VS. Uiteindelijk raakt dat burgers via banenverlies en stijgende kosten. Met name dat laatste is al duidelijk zichtbaar en het banenverlies begint zich af te tekenen.

Het huidige klimaat- en energiebeleid, dat vooral wordt gevoerd vanuit abstracte en opgelegde doelen, betekent dat juist burgers en bedrijven te maken krijgen met te hoge energierekeningen, onzekerheid en toenemende lasten. Ter illustratie. Uit een onderzoek van de Boston Consulting Group blijkt dat netcongestie, veroorzaakt door overhaaste verduurzaming, het Nederlandse bedrijfsleven jaarlijks tussen de 10 en 40 miljard euro kost, en uiteindelijk dus ook voor een deel daarvan aan belastinginkomsten voor de Staat.

De voorgaande kabinetten-Rutte besloten onze kolencentrales uiterlijk in 2030 te sluiten en kwamen met onbetaalbare en onbetrouwbare alternatieven voor energieopwekking. Bedrijven en industrie kunnen zich niet zo snel aanpassen en burgers krijgen een te hoge energierekening. Bovendien komen we niet echt dicht bij energieonafhankelijkheid. Onlangs kwam het nieuws dat minister Hermans toch weer subsidie moet aanwenden om windparken op zee te realiseren: 1 miljard extra. Maar dat is geen toekomstbestendige strategie. Je kunt nou eenmaal niet een fulltime-economie en -maatschappij voorzien van energie met parttime-opwekkingsmiddelen.

BBB wil het anders doen. BBB wil géén onrealistische uitfasering van fossiele energie, maar pas stoppen met fossiele bronnen als er betaalbare alternatieven voorhanden zijn.

Klimaatbeleid hoort een rationele beleidsopgave te zijn, geen religie. Kolencentrales moeten we openhouden zolang we die nog nodig hebben. We moeten ook de ontwikkeling van kernenergie versnellen, niet alleen maar met grote kerncentrales, maar ook met zogenaamde SMR's, modulaire kerncentrales. Wat ons betreft komt er een pauzeknop voor onrendabele windparken.

Voorzitter. BBB wil ook kijken naar nieuwe alternatieven voor een financieel houdbare toekomst. Het kabinet wil de gaswinning uit de Noordzee opvoeren. Wat BBB betreft zetten we daar maximaal op in, want gas is een vitaal onderdeel van onze energiemix. Het verantwoord winnen van gas op de Noordzee kan bovendien de staatskas versterken. Als deze inkomsten niet direct constructief worden besteed maar worden belegd in een fonds volgens Noors model, ontstaat er een reserve voor sociale zekerheid, waarvan iedere burger, jong en oud, de vruchten plukt. Daarmee kunnen we de doemscenario's uit het rapport van de achttiende Studiegroep Begrotingsruimte het hoofd bieden en ook in de toekomst sociale zekerheid blijven betalen. Dat is nodig, want door vergrijzing komt ons stelsel onder druk te staan. In 1990 telde ons land 13% 65-plussers. Nu is dat 20% en in 2065 zal dat ongeveer 25% zijn. Deze vergrijzing wordt mede veroorzaakt door een extreem laag geboortecijfer.

In dat verband wil ik ook aandacht vragen voor de situatie op de woningmarkt. Onderzoek van het NIDI wees al uit dat in regio's met een oververhitte woningmarkt aantoonbaar minder baby's worden geboren. Nederland moet acuut de woningnood oplossen. Minister Keijzer heeft daarvoor de eerste stappen gezet. BBB gaat daar vol op door, bijvoorbeeld door het makkelijker te maken om een woning op te splitsen of op een vakantiepark te wonen en door af te rekenen met idiote barrières als de Wet betaalbare huur, die goedbedoeld is, maar de verhuurmarkt kapotmaakt. Met betere woonmogelijkheden, lagere energielasten en meer inkomenszekerheid bouwen we aan een beter Nederland.

Voorzitter. Wij moeten in dit verband natuurlijk ook kijken naar de hele herziening van het box 3-stelsel. De tarieven die daarin op dit moment gehanteerd worden, zorgen ervoor dat bezitters van een tweede woning die woning massaal verkopen. Dat zal nog lang doorsijpelen in de cijfers, want eerst moet de huurder er natuurlijk uit zijn, voordat men kan verkopen.

Voorzitter. In het kader van onze financiële toekomst wil ik ook nog eens pleiten voor het afslanken van de overheid. Dat is in de achterliggende kabinetsperiode onvoldoende gelukt. De prinsjesdagstukken laten zien dat de collectieve uitgaven fors gaan stijgen in de komende periode. Dat moeten wij actief tegengaan. BBB doet daarom ook in het verkiezingsprogramma voorstellen om af te slanken. De alsmaar uitdijende Staat zorgt voor regeldruk en concurrentie, zowel op de arbeidsmarkt als in het bedrijfsleven. Dat is slecht voor onze bedrijven, slecht voor ons verdienvermogen en bovenal heel slecht voor onze begroting en belastingdruk.

Voorzitter. Nederland verdient financieel wat lucht. BBB wil verder snijden in ontwikkelingshulp en de NPO en wil ook aan de slag met het Klimaatfonds en de SDE-subsidies. Natuurlijk moeten er ook asielbeperkende maatregelen

getroffen worden. Afgelopen week kwam het nieuws dat Van der Valk de afgelopen twee jaar 168 miljoen euro aan belastinggeld heeft gekregen voor de opvang van asielzoekers in luxe hotelkamers — 168 miljoen euro — terwijl Nederland gebukt gaat onder woningnood en torenhoge woonlasten. Geen beschaafd land wil dit. Mijn partij wil dit zeker niet.

Verder wil ik ook nog aandacht voor de hogere btw op logies en de hogere accijnzen. Inmiddels is ook uit onderzoek aangetoond dat dat geen erg doelmatige maatregel lijkt. Dan kom ik natuurlijk op een stuk modellenwerkelijkheid, zoals wij die hier hebben. Op papier kun je door een bepaalde maatregel door te voeren heel veel geld bezuinigen of winnen, maar in de praktijk kan dat heel anders uitwerken. We zien dat ook bij andere zaken, die vooral aan de grenzen van Nederland extra pijn doen, zoals de verhogingen van de tabaks- en alcoholaccijnzen, die niet direct geleid hebben tot veel lagere consumptie daarvan, maar wel tot meer grenstoerisme en tot accijnsinkomstendalingen voor de Staat. Zoals u weet of zoals veel mensen weten, ben ik zeer tegen roken, maar ook zeer tegen het verhogen van accijnzen op tabak. Wat mij betreft moeten die omlaag, omdat ze het doel missen en ze Nederland heel veel geld kosten.

Voorzitter. Veel van onze financiële uitdagingen zijn een logisch gevolg van ons eigen beleid hier in de Kamer. Net was er een discussie aan de interruptiemicrofoon over het erin prutsen van een amendement voor de korte termijn in plaats van dat gewacht wordt op een behandeling van het Belastingplan 2026. Dan denk ik: dan hoeven we die woorden over dat we de boel hier netjes moeten houden op het gebied van begrotingen ook niet serieus te nemen. Dat was natuurlijk ook al duidelijk doordat de heer Klaver zei dat hij op zijn blauwe ogen geloofd moest worden, terwijl hij volgens mijn informatie geen blauwe ogen heeft.

Voorzitter. De BBB wil de toekomst in. Daarbij kunnen en moeten wij een realistische koers varen. Dank u wel.

De voorzitter:

De heer Kouwenhoven, Nieuw Sociaal Contract.

De heer Kouwenhoven (NSC):

Voorzitter. Het is een eer om hier te staan namens 1,3 miljoen Nederlanders. Het is een eer en een verantwoordelijkheid, want hoe kijken zij naar deze begroting en naar de financiële situatie in Nederland?

Allereerst is het duidelijk dat er weinig vertrouwen is in de politiek. Ipsos stelt bij het jaarlijkse Prinsjesdagonderzoek dat 68% van de Nederlanders weinig tot zeer weinig vertrouwen heeft in de politiek. Dit is gelijk aan het niveau van 2022. Toen hadden we een kabinet met de VVD, het CDA, D66 en de ChristenUnie. Daar kwam afgelopen vrijdag nog een toevoeging bij van het Sociaal en Cultureel Planbureau. In hun kennisnotitie benadrukken ze dat we sinds 2021 kunnen spreken over een betrouwbaarheids crisis, waarin het functioneren van de politiek zelf centraal staat.

Gaat het dan op begrotingsgebied beter? De Algemene Rekenkamer stelt dat de Nederlandse begroting onvoldoende realistisch is. Ze stellen dat deze risico's bevat,

doordat deze gebaseerd is op niet-uitvoerbare voornemens en niet-onderbouwde veronderstellingen. Wat heb je hier als volksvertegenwoordiger van te maken? Ik kan er niets anders van maken dan dat deze begroting dan níét bijdraagt aan het oplossen van de betrouwbaarheids crisis. Maar toch, de minister heeft het ook niet makkelijk. Hij kampt, net zoals de rest van Nederland, met hardnekkige rekeningen. De eerste rekening is de rekening van het kabinet-Rutte. Niet te onderschatten is dat zij het hier van 2012 tot pas een jaar geleden, ruim een jaar geleden, voor het zeggen hadden.

Welke kosten hebben deze rekeningen? Allereerst de kosten van de hersteloperaties. Natuurlijk noem ik dan het kinderopvangschandaal en de dramatische afwikkeling daarvan. Mijn vraag is of het klopt dat deze kosten oplopen tot 14 miljard. Wat zijn de uitvoeringskosten per jaar? Acht de minister de afbouw geloofwaardig naar de voorgenomen afwikkeling in 2027 of komen daar nog kosten achter vandaan? Ik noem Groningen. Het gaat om 30 miljard aan kosten voor herstel en perspectief voor Groningen. Dan het WIA-herstel. Klopt het dat hiervoor meer dan 1 miljoen euro nodig is en dat meer dan 1 miljard euro nodig is voor de hervorming van dit systeem? Hoelang gaan we dit nog uitstellen? En dan box 3-gate. Klopt het dat hiervoor 16 miljard euro nodig is? Verwacht u uitstel van de Wet werkelijk rendement? Een eenvoudige optelsom maakt de herstelrekening al meer dan 50 miljard, en mogelijk loopt dat nog op.

Dan hebben we nog de kosten door falend beleid, die toch ook bij deze rekening horen. Nederland kwam in een stikstofslot. Onderzoeksbureaus schatten de kosten op meer dan 15 miljard jaarlijks. De asielketen is volledig stuk. Sinds 2000 wordt er stelselmatig te laag begroot. Dat heeft de Rekenkamer onderzocht. Het effect hiervan is: onvoldoende capaciteit en extreem dure opvang. Klopt het dat er ruim 4 miljard euro begroot is voor de asielopvang in 2026? Erkent de minister dat er stelselmatig te laag wordt begroot, ook weer voor de komende jaren?

Dan hebben we nog netcongestie. Onderzoeksbureaus schatten de kosten hiervan op 10 tot 40 miljard per jaar. We hebben een brief gekregen over TenneT. Kan de minister toezeggen dat de verkoop daarvan ten goede komt aan de netcapaciteit?

Voorzitter. Het is duidelijk dat de rekening die door de kabinetten-Rutte is opgebouwd, tientallen miljarden euro's per jaar is. Is de minister het met mij eens dat dit directe impact heeft op de begroting, op de financiële situatie in Nederland? Ik heb al zo veel vragen gesteld aan de minister, maar de vraag die bij mij het meest in de lucht hangt, is: welke verantwoordelijkheid ziet de minister voor zijn ministerie en voor hemzelf in deze kwesties? Falend beleid kost de schatkist jaarlijks miljarden euro's. Los van collegiaal bestuur kan dit een expliciet probleem zijn voor Financiën. Hoe spreekt de minister zijn collega's aan? Hoe wordt in dit kabinet omgegaan met kosten-batenanalyses? Is de minister het met me eens dat alleen de hand op de knip houden broodnodige oplossingen in de weg staat?

Dan hebben we natuurlijk nog een miljardenrekening, de rekening van het versnellen op defensie. Hoe realistisch zijn deze defensie-uitgaven? Veel aannemelijker zijn onderuitputting en kasschuiven. De Rekenkamer constateerde al dat er minder defensiematerieel wordt ingekocht

dan gepland. Hoe kijkt de minister met zijn collega's mee naar de realiteitswaarde van ons Defensiebegroting? Wat doen die extra bedragen voor defensie, gelet op het weinige aanbod, met de prijzen voor het defensiematerieel en met de inflatie?

Voorzitter. NSC is ferm voorstander van het versterken van onze weerbaarheid. Het is onze overtuiging dat dit een maatschappelijke opgave is. Daarom stellen we voor om een klein deel van het budget voor defensie de komende jaren in te zetten voor maatschappelijke weerbaarheid, in plaats van onderuitputting af te wachten. Hiervoor heb ik amendementen die ingaan op cyberveiligheid voor bedrijven. Onderzoek van ABN AMRO laat zien dat de cyberweerbaarheid in Nederland achterblijft bij de geopolitieke realiteit. We hebben de loketfunctie van het Digital Trust Center te versterken.

Het tweede is dat de medische weerbaarheid vergroot moet worden door te investeren in zorgreservisten. Jonge mensen die worden aangetrokken als zorgreservist kunnen een enorme aanwinst zijn voor het zorgnetwerk. Bovendien kun je op deze manier mensen werven voor de zorg. Ook hebben we wijpunten nodig die netwerken faciliteren met materieel en ondersteuning, niet top-down, zoals nu gepland, maar vanuit de samenleving. De rekeningen zijn enorm. De grote vraag is wie deze rekeningen van Rutte gaat betalen. Dat is een opgave voor de komende kabinetten. Essentieel hierin is de mogelijkheid van de Kamer om daarop bij te sturen. Dat vraagt om een transparante begroting en een openhartig gesprek in de Kamer.

Voorzitter. De Rekenkamer geeft aan dat incomplete informatie over geld, verwachte resultaten en de risico's het lastiger maakt voor het parlement om een goed onderbouwde budgetbeoordeling te maken en het budgetrecht goed uit te voeren. Daarbij valt op dat selectief begroten daarin herkenbare thema's heeft, zoals de afdracht aan Europa. Hoe realistisch is de ingecalculeerde bezuiniging van 1,6 miljard? Ten aanzien van de asielopvang kraken het CPB en de Algemene Rekenkamer de verwachting van de begroting. Nu de PVV en de VVD nog voor verdere vertering van asielwetten hebben gezorgd, is het helemaal onrealistisch. Ik vraag de minister om deze raming te onderbouwen.

Voorzitter. Hier kan ik nog wel even over doorgaan, maar we constateren dat er geen geld is voor cellen, dat mensen in de bijstand het gevoel hebben dat ze een boete krijgen als ze gaan samenwonen en dat minder mensen geholpen worden met hun energierekening terwijl de winter voor de deur staat. De manier waarop de begrotingsregels nu worden toegepast, helpt niet. Jawel, een historisch lage staatsschuld én een betrouwbaarheids crisis. Ik verzoek de minister met zijn opvolger af te spreken dat de begrotingsregels in een aparte brief worden besproken met de nieuwe Kamer en expliciet in te gaan op de Europese koppen van de begrotingsregels bij de eerstvolgende AFB. Ik verzoek ook de ondersteuning van de Kamer te versterken om de democratische legitimiteit van de regels te vergroten.

Voorzitter. Je bent geen NSC'er als je niet ten minste één keer de Grondwet hebt aangehaald. Daarom roep ik in herinnering dat het juist informeren van de Kamer en het budgetrecht in de artikelen 68 en 105 van de Grondwet zijn verankerd.

Een ander kroonjuweel van NSC is mensen boven modellen stellen en zorgen voor zekerheid. De gebruikte koopkrachtplaatjes staan heel ver van de realiteit. Mijn overbuurvrouw kan niet rondkomen van haar AOW. Ze heeft gezondheidsproblemen en wantrouwt de overheid. Tegenwoordig vraagt ze me, als ik een praatje met haar maak, om haar geld te lenen. Zal ik haar deze modellen laten zien en haar vertellen dat ze er echt wel op vooruitgaat? Ze zal er niks van merken. Ons inkomen-, toeslagen- en belastingstelsel is hartstikke stuk. En toch wordt er elke keer weer minutieus met parameters geschoven om politieke punten te maken. Liever dat dan hervormen. De beweging van dit kabinet om de belasting te verhogen en de arbeidskorting te verlagen is daar een exemplarisch voorbeeld van. Deze millimetersturing gaat ten koste van gepensioneerden en arbeidsongeschikten. Goed dat er een Kamermeerderheid is die de regering verzoekt dit terug te draaien. Kan de minister bevestigen dat hij de gedekte motie-Van Hijum uitvoert en meer doet dan alleen het Belastingplan afwachten?

Ook de buffelboete is zo'n voorbeeld. Werkenden met de allerlaagste inkomens krijgen belastingnadeel onder het adagium "ga maar meer werken". Wat zeggen we dan tegen mantelzorgers, arbeidsongeschikten, verplegers en het winkelpersoneel? Daarom dienen wij een amendement in, samen met GroenLinks-PvdA. Onbegrijpelijk en onverteerbaar vind ik het dat er geen scenario's zijn voor vereenvoudiging. Sterker nog, ondanks onze Kamerbrede motie, die er expliciet op ingaat dat die brief er, ondanks de demissionaire status van het kabinet, moet komen, zijn er geen scenario's. Ik weet zeker dat er voldoende kennis is binnen het ministerie. Het probleem is politieke onwil.

De heer **Flach** (SGP):

Even over de buffelboete. Over de procedure om het voorstel bij de btw-wet in te dienen is door anderen al iets gezegd, maar het was toch NSC dat in het vorige kabinet de staatssecretaris van Belastingen leverde en dit gewoon doorgevoerd heeft? Maar daar gaat mijn vraag niet eens over. Is het niet zo dat er in dit verhaal, dat we ook van de heer Klaver hebben gehoord, maar een halve waarheid wordt geschetst? Er wordt nu ingezoomd op een deel van de tabel. Wat buiten beschouwing wordt gelaten, is het kindgebonden budget en de huurtoeslag, waardoor het koopkrachtplaatje voor de groep die u noemt uiteindelijk gewoon positief uitkomt. Is dit dan wel een eerlijk verhaal?

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Ja. Is het een eerlijk verhaal? Natuurlijk is het een eerlijk verhaal. Wij gaan expliciet in op het belastingonderdeel. Dat is hetgeen waarvan wij zeggen: verander dat. Het eerlijke verhaal is dat mensen die de kleinste baantjes hebben, met het minste inkomen, door deze belastingmaatregel getroffen worden. Dat is het eerlijke verhaal. Ik zeg net iets over die koopkrachtplaatjes. Ik denk dat we heel precies moeten kijken hoe ingewikkeld we het belastingstelsel moeten willen hebben. Gaan we daaraan draaien, dan maken we dit soort ongelukken. Ik vind dat echt geen goed idee. Ik denk niet dat het een half verhaal is. Sterker nog, ik denk dat we dit soort dingen juist op hun merites moeten beoordelen. Volgens mij kunnen we prima zeggen dat je de allerkleinste baantjes, de mantelzorgers, de verplegers, de mensen in de winkel, prima mag beschermen. Die mag je prima beschermen tegen belastingmaatregelen die onjuist uitpakken.

De heer **Flach** (SGP):

Ik vind het toch een wonderlijk verhaal, hoor. Ik ben het er met de heer Kouwenhoven over eens dat de belasting eigenlijk versimpeld zou moeten worden en we eigenlijk geen toeslagen nodig zouden moeten hebben. Maar we zitten nu eenmaal in dat model. Ik ben het er van harte mee eens dat je voorzichtig moet omgaan met die groep kwetsbare inkomens. Je moet goed naar de koopkrachtplaatjes kijken. Dat is ook wat de SGP heeft gedaan bij het vorige Belastingplan. Daarom konden we daar ook mee instemmen, op voorstel van de NSC-staatssecretaris. Wie was het toen: IJssinga, of zijn opvolger? Je vertelt gewoon een half verhaal als je, nadat we afgelopen vrijdag een tabel hebben gehad, zegt "op het belastingdeel heeft die groep een nadeel" en je daarbij bewust weglaat dat dat gecompenseerd wordt door huurtoeslag en kindgebonden budget.

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Heeft u een vraag gehoord, voorzitter? Ik weet niet zo goed ... Lang verhaal kort: wij vertellen geen half verhaal; wij vertellen het verhaal over hoe de belasting impact heeft op deze mensen en hoe zij benadeeld worden. Daar willen we wat aan doen. De complexiteit waarmee je de koopkrachtplaatjes vormgeeft ... Ik ben blij dat wij dat delen. Ik ben blij dat u bijna met zoveel woorden zegt dat u achter de gedachte staat van wat we hier proberen te doen. Daar ben ik dus ook erg blij mee. Juist deze belastingmaatregelen moeten we zo inrichten dat je niet op vier, vijf andere plekken reparaties moet uitvoeren. Dat vind ik ook logisch. Ik snap dus wat u zegt. Ik had ook liever gehad dat het in één keer goed was gegaan, maar nee. Dit is het verhaal zoals ik het volledig, eerlijk en openhartig zie.

De **voorzitter**:

Uw laatste interruptie.

De heer **Flach** (SGP):

Ik zeg maar vast dat dit een vraag is; dan bestaat daar ook geen twijfel over. Woorden doen ertoe, ook wat u hier namens NSC naar voren brengt. Er wordt nu een beeld geschetst — de heer Klaver deed dat ook — alsof er een bepaalde groep in de knel komt en benadeeld wordt. Dat suggereert dat partijen die destijds met het Belastingplan hebben ingestemd of straks niet met uw amendement gaan instemmen, dat wel prima vinden. Daarom hecht ik er wel belang aan om te zeggen dat er hier een half verhaal wordt verteld. Het is alsof je eigenlijk maar de helft van iemands salaris uitbetaalt. Je zegt dan: je gaat er 50% op achteruit. Maar eigenlijk komt de andere helft een dag later. Ik vind het gewoon niet compleet. De heer Kouwenhoven kan zeggen dat het een eerlijk verhaal is, maar door gewoon bewust twee compenserende maatregelen weg te laten, wordt een half verhaal geschetst. Een halve waarheid is in mijn ogen nog steeds een hele leugen.

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Laat ik vooropstellen dat het niet mijn intentie is, juist omdat ik ook graag samenwerk hier in de Kamer, om mensen die toen ingestemd hebben, nu op een bepaalde manier weg te zetten. Ik noem het maar even niet, maar volgens mij begrijp ik wat u probeert te zeggen. Dat is mijn intentie zeker niet. Mijn intentie is als volgt. Er ligt nu een kans om die groep, die wel geraakt is door deze belastingmaatregel,

te helpen. Dat is wat ik voorop wil stellen. De vraag die daaruit verder naar voren komt, is vervolgens: goh, vindt u dat ze voldoende gecompenseerd zijn? Vindt u dat die plaatjes op een bepaalde manier uitkomen en hoe kijk je daarnaar? Nou, wij zijn duidelijk. Wij hebben gezegd dat we het herstel door het aanpakken van die buffelboete, die mensen negatief kan raken, belangrijk vinden. De enige keuze die hier aan de Kamer voorligt is: zou je, gezien ook de maatregelen die er al zijn, deze groep daarin willen helpen of niet? De afweging kan prima zijn: nee, ik help die groep niet door de buffelboete aan te pakken, want ik vind dat er voldoende compenserende maatregelen zijn. Het mag duidelijk zijn dat wij wél af willen van de buffelboete, ondanks andere maatregelen en andere situaties die kunnen spelen. Misschien is het ook goed om te zeggen dat dit niet alleen voortkomt uit het Belastingplan, maar ook uit de suggestie die nu voor de btw-wet voorligt. Dit is dus niet alleen iets uit 2024; dit moet ook gezien worden in combinatie met de btw-wet die hier nu voorligt.

De heer **Vermeer** (BBB):

De heer Kouwenhoven kan toch niet met droge ogen, zoals de heer Flach net al zei, de halve waarheid vertellen en niet vertellen hoe het gecompenseerd is? NSC was erbij toen we daarover hebben onderhandeld en dat met elkaar uitgewerkt hebben. Wat is NSC dan in vredesnaam voor een partij? NSC heeft het over goed bestuur, maar het gaat hier om iets wat NSC zelf met het volle verstand heeft doorgevoerd. We hebben toen ook gezegd: als er later dingen gerepareerd moeten worden, kunnen we dat doen en moeten we dat ook doen. Maar nu het halve verhaal vertellen is toch gewoon onfatsoenlijk? Zo ga je toch niet om met stelsels en met mensen? We moeten de mensen in Nederland toch op de juiste manier informeren over welke maatregel welk effect heeft en wat daarvan de bedoeling is? Als je maar de helft vertelt, kan ik eigenlijk alleen maar de heer Flach nazeggen: een halve waarheid is een hele leugen. Hoe reflecteert de heer Kouwenhoven daarop?

De heer **Kouwenhoven** (NSC):

Ik denk dat wij ons concentreren op hetgeen wat voorligt. Dat is de belastingmaatregel waar we iets aan kunnen en willen doen. Dat is waar wij ons op concentreren. Wij waren er zeker bij. Wij zien hier nu een kans, vanuit de Kamer, om samen te werken aan een oplossing voor een groep mensen. Die oplossing is de aanpak van de buffelboete. Ik vind het niet gek, als wij het hebben over het aanpakken van de bufferboete, om daarbij niet allerlei andere maatregelen van stal te halen, gelet op de beperkte tijd die er is, ook al gezien de complexiteit die dit allemaal met zich meebrengt. Er staat nergens — ik kan me in ieder geval niet voorstellen dat wij dat naar voren hebben gebracht — dat wij die compenserende maatregelen ontkennen. Wel is het zo dat die belastingmaatregel de allerkleinste groep raakt in de portemonnee. Dat is gewoon een feit. Die lichten wij eruit, want daar doen we wat aan. Ik vind het een heel evident verhaal dat het onderwerp dat je aanpakt hetgeen is wat je uitlegt.

De heer **Vermeer** (BBB):

Wij pleiten er hier al jarenlang voor om in debatten over financiën de kop erbij te houden en geen domme dingen op het allerlaatste moment te doen, of om iets in een andere wet te fietsen wat daar eigenlijk niet in thuishoort. Wij

moeten ervoor zorgen dat we daar op een normale manier over nadenken en niet allerlei ongewenste effecten creëren. Toch kiest de heer Kouwenhoven ervoor om het voorliggende wetsvoorstel te misbruiken om er even iets anders in te fietsen, omdat dit, zo lijkt het wel, goed uitkomt in de campagne. Dit is een opportunisme dat gewoon niet te geloven is. En dan ook nog slechts de helft van de informatie aan de mensen vertellen. Als dat de politieke toekomst van Nederland is, houd ik mijn hart vast. Wil de heer Kouwenhoven hier toch nog eens over nadenken en dit straks, bij de behandeling van het Belastingplan en alle andere begrotingen, op een ordentelijke manier meenemen?

De heer Kouwenhoven (NSC):

Voorzitter, ik wil graag aangeven dat ik deze kwalificaties verre van mij werp. Laat ik dat vooropstellen. De wet die voorligt en die wij amenderen, gaat expliciet in op het onderdeel dat wij nu gebruiken om de buffelboete aan te pakken. Dit doen wij ook op basis van de Kamerbrede motie-Van Hijum, waarin we zeggen dat we de arbeidskorting die tegenover de belastingverhoging is gezet, willen terugdraaien. Daar is een Kamerbrede meerderheid voor. Daar hebben we geen amendement op de wet voor ingediend, omdat ik zeg: ze liggen verder uit elkaar. Nu, voor deze, zit het gewoon in elkaars vaarwater. Het raakt elkaar gewoon. Het is onderdeel van de knop die het kabinet gebruikt om aan te draaien. Die staat in de wet die wij nu behandelen. Dát amenderen vind ik helemaal geen onlogische zaak.

Mevrouw Van Eijk (VVD):

Volgens mij hebben we van de minister een hele duidelijke brief gekregen met een hele goede uitleg over wat de buffelboete lijkt te zijn. Hoe het plaatje er in z'n totaliteit uitziet ... Er ligt inderdaad een motie van Van Hijum. Die over het terugdraaien van de arbeidskorting heeft mijn fractie niet gesteund, maar het uitzoeken rondom de buffelboete hebben wij wel gesteund. We staan dus in de modus om mee te denken en mee te kijken hoe we dit kunnen oplossen. Daarvoor hebben we het hele plaatje nodig. Mijn collega's hebben daaraan gerefereerd. Maar nu zijn er twee tegenstrijdigheden. Enerzijds het terugdraaien van de arbeidskorting en anderzijds ergens weer iets ophogen.

Ik weet oprecht niet hoe dat uiteindelijk eruit gaat zien. De manier om dat op een goede manier te behandelen, is bij de behandeling van het Belastingplan. Dus mijn oproep aan de heer Kouwenhoven is om die twee onderdelen, die wel degelijk op elkaar inwerken, ordentelijk en goed te behandelen, na de verkiezingen.

De heer Kouwenhoven (NSC):

De oproep is wel verstaan, dank u wel.

Mevrouw Inge van Dijk (CDA):

Ik wil die oproep graag ondersteunen, want volgens mij worstelen wij hier allemaal mee. Volgens mij willen we echt graag een ordentelijk proces. Wij zouden het ook erg waarderen als we dit netjes met elkaar kunnen doen bij het Belastingplan.

De heer Kouwenhoven (NSC):

Dan ga ik terug naar mijn punt dat er geen scenario's zijn voor de Kamerbrede motie die heeft gezegd expliciet in te gaan op vereenvoudiging, ondanks de demissionaire status van het kabinet. Het mag duidelijk zijn dat de onwil om daar wat aan te doen zeker niet bij NSC vandaan komt. Wij hebben concrete voorstellen voor meer zekerheid, om af te komen van onze verslaving aan toeslagen.

Ik zal ze noemen. Een hoger minimumloon, dat moet naar €18 inclusief de koppeling met de AOW en de uitkeringen. Het afschaffen van het jeugdloon vanaf 18 jaar. De verslaving aan toeslagen terugdringen en zekerheid geven in mensenlevens. Voor bedrijven dient daar compensatie tegenover te staan. Maar we maken ook keuzes in de economie. Minder lagelonenarbeidsmigratie en meer ruimte voor de hoogwaardige economie. Betaalbare zorg: de zorgpremie naar €50, een eigen risico van €50 per behandeling, de zorgtoeslag eraf, weten waar je aan toe bent. Gezinsgerichte ondersteuning: één kindpakket voor gezinnen, kinderopvangtoeslag direct financieren via de kinderopvang. Betaalbare energie: het energiefonds moet eenvoudig en toegankelijk zijn en de energierekening moet omlaag door de belastingkorting op energieaansluitingen voor woningen te vergroten. Ook hierover zijn NSC-moties aangenomen. Het hervormen van belastingen en kortingen, waar een progressief vierschijvenstelsel de basis van is, waar de belastingmix kleine stapjes afzet van het belasten van arbeid en we kortingen zo veel mogelijk terugdringen waar dat kan.

Noodzakelijke voorwaarde van dit alles is een dienstbare overheid. Een overheid die er meer is voor de mensen thuis dan dat ze er is voor de mensen hier in Den Haag. NSC-pareltjes zoals de proactieve dienstverlening en het vergisrecht zijn daarin noodzakelijk. Het kan, het rekt rond, we kunnen zorgen voor meer zekerheid.

Tot slot, voorzitter. Nieuw Sociaal Contract is precies dat: nieuw. We hebben een eigen visie. Een eigen visie op de Nederlandse overheid die dienstbaar moet zijn aan haar inwoners, over bestaanszekerheid in de echte wereld, zeker voor degenen die niet meer kunnen meedoen, en over weerbaarheid. Weerbaarheid vanuit de samenleving, iets wat zo veel verder gaat dan bommen en granaten.

Voorzitter, dank u wel.

De voorzitter:

U bedankt.

De (algemene) beraadslaging wordt geschorst.

De voorzitter:

Ik schors tot 13.45 uur. Dan gaan we eerst twee keer hoofdelijk stemmen en daarna luisteren naar de heer Vijlbrief.

De vergadering wordt van 13.15 uur tot 13.47 uur geschorst.